

Tadeusz Fitych

Polskie publikacje o św. Józefie w 30-letnim okresie posoborowym (1966-1996)

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 4/2, 195-242

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. TADEUSZ FITYCH

**POLSKIE PUBLIKACJE O ŚW. JÓZEFIE
W 30-LETNIM OKRESIE POSOBOROWYM
(1966-1996)****Wstęp**

Już w połowie XVI wieku hiszpański dominikanin Melchior z Cano (+ 1560), rodem z Toledo, twierdził, że historia stanowi dla teologii znaczący *locus theologicus*¹. Postrzegany w całym świecie dynamiczny rozwój teologicznej refleksji nad powołaniem i misją św. Józefa jest znaczącym fenomenem historycznym. Nic więc dziwnego, że zajmujemy się polskimi publikacjami związanymi z osobą św. Józefa, które powstały po zamknięciu Soboru Watykańskiego II. Pragniemy poddać je wstępnej ocenie teologicznej przede wszystkim w wymiarze eklezjologicznym. W efekcie idzie nam o odpowiedź na pytanie: czy rozwijająca się na polskim gruncie józefologia w pełni zasymilowała światło przekazane przez Sobór Watykański II?

Bliższym celem naszej refleksji jest lapidarne przedłożenie charakterystyki zarówno kierunków, dynamiki badań, jak też głównych polskich centrów refleksji nad misją i kultem św. Józefa z myślą o teologicznej ocenie dotychczasowych osiągnięć oraz precyzyjnym wytyczeniu kolejnych zamierzeń badawczych. Jest to również motywowane przypadającym w roku 1999 jubileuszem 30-lecia działalności kaliskiego Studium Józefologii, erygowanego przez księdza biskupa Jana Zarębę w dniu 24 września 1969 roku, a wspieranego przez Prymasa Tysiąclecia kardynała Stefana Wyszyńskiego. Intryguje nas głównie problem, w jakim stopniu zrodzone prace inspirowane były duchem II-go Soboru Watykańskiego który w opinii Jeana Guitona był największym wydarzeniem naszego stulecia

¹ W roku 1563 w Salamance wydał on dzieło o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju teologii *De locis theologicis*, które do roku 1890 miało ponad 30 wznowień. Zob. także Seckler M., *Die ekklesiologische Bedeutung des Systems der „loci theologici“*. *Erkenntnistheoretische Katholizität und strukturelle Weisheit*, w: *Die Schiefen Wände des Lehrhauses, Katholizität als Herausforderung*. Freiburg-Basel-Wien 1988, s. 79-104.

(dokonał bowiem swoistego przełomu kopernikańskiego, gdy idzie o przedstawienie swej tożsamości, misji i otwartości wobec świata współczesnego) oraz na ile opublikowane wyniki badań wnoszą, formują i umacniają soborowe *novum*, jakim jest eklezjotwórczy charakter perykolezy, czyli trynitarnej wymiany darów dokonującej się w komunii pielęgnowanej ze świętymi, a w tym ze św. Józefem Patronem Kościoła Powszechnego?

Nie bez znaczenia pozostaje odpowiedź na pytanie: co udało się zrealizować z projektów ogłoszonych przez Polskie centrum badawcze i jak należy konstruować program działania Polskiego Studium Józefologicznego na najbliższą przyszłość?

I. Komunia ze świętymi w eklezjologii Soboru Watykańskiego II

a) Geneza i kształt eklezjologii wspólnoty

W pewnym uproszczeniu możemy stwierdzić, że jeśli pierwsze tysiąclecie chrześcijaństwa zmagало się o to, by uchronić i pogłębić sformułowania podstawowych prawd wiary, to drugie było bojowaniem o prawdę na temat prymatu następcy św. Piotra. W efekcie przed Soborem Watykańskim II dominowała koncepcja Kościoła zrodzona w dobie tzw. kontrreformacji. Ze szczególną siłą podkreślała pośrednictwo widzialne i instytucjonalne wspólnoty kościelnej (pojmowanej w formie piramidalnej jako alternatywa dla „niewidzialnego” przyjętego przez reformatorów². W ujęciu Roberta Belarmina Kościół jest „wspólnotą ludzi zgromadzonych przez wyznawanie prawdziwej wiary, wspólnotą tych samych sakramentów, pod przewodnictwem prawowitych pasterzy, a przede wszystkim jednego wikariusza Chrystusa na ziemi, biskupa Rzymu (...) Aby ktoś mógł być nazwany członkiem tego prawdziwego Kościoła, o którym mówi Pismo św., nie myślimy, że jest mu potrzebna jakakolwiek cnota wewnętrzna. Wystarczy zewnętrznie wyznawać wiarę i wspólnotę sakramentów, a to mogą potwierdzić same zmysły (...) Kościół w istocie jest wspólnotą (*coetus*) ludzi tak samo widzialną i oczywistą jak wspólnota ludu rzymskiego, czy Królestwo Francji, albo Republika Wenecka”³.

² Była bowiem owocem całego szeregu reakcji na: monarchizm, teorie koncyliarystyczne, spirytualizm Wiclefa i Husa, reformację protestancką, a następnie jansenizm, laicyzm, absolutyzm i modernizm.

³ Zob. R. Bellarmín, *De controversiis Christianae adversus nostri temporis haereticos*, t.II: *Prima controversia generalis*, liber III: *De Ecclesia militante*, caput II: *De definitione Ecclesiae*. Ingolstadt 1601, s. 137-138.

Powyzszy obraz Kościoła był nie tylko osłabiony podwójnym redukcjonizmem (eklezyjalnym i spirytualnym) tzn. pozbawionym prawdy o konkretnej obecności Emmanuela – Jezusa Zmartwychwstałego żyjącego pośrodku swego Ludu w postawie proegzystencji wobec Boga Ojca i wszystkich ludzi, ale co więcej był zdominowany przez przeakcentowanie elementu widzialnego i w konsekwencji naznaczony głęboką dychotomią: Kościół uczący – Kościół słuchający, Kościół powszechny – Kościoły lokalne, Kościół instytucjonalny – Kościół charyzmatyczny, kapłaństwo ministerialne – kapłaństwa królewskie (powszechnie). Nic więc dziwnego, że Y. Congar nie wahał się nazwać tej koncepcji „chrystomonizmem”⁴. Termin ten podkreślał jednostronność widzialnego wcielenia Kościoła ze szkodą dla wymiaru mistycznego i sakramentalnego, według którego to co widzialne jest przywoływaniem, znakiem i narzędziem znacznie szerszej i życiodajnej rzeczywistości niewidzialnej zawartej w tajemnicy Trójjedynego Boga.

Sobór Watykański II określany jako „nowe zesłanie Ducha Świętego” – jest przede wszystkim wielce znaczącym pogłębieniem tajemnicy Kościoła-wspólnoty poprzez ponowne odkrycie tajemnicy trynitarniej⁵. W efekcie Konstytucja o Kościele *Lumen gentium* przynosi nową definicję: „cały Kościół ukazuje się jako «dud zjednoczony jednością Ojca i Syna i Ducha Świętego» (KK,4). Co więcej Kościół przychodzi od Trójcy Świętej (powszechny zamiar zbawczy Ojca (KK,2), misja Syna (KK,3), uświęcające dzieło Ducha Świętego (KK,4), jest zorganizowany na obraz Trójcy Świętej i zmierza do trynitarnego wypełnienia historii⁶. Kościół jest więc uczestnikiem historycznym w jedności trynitarniej, realizacją rozpoczętą pod osłoną znaków zbawienia, przejawiającą się z inicjatywy Bożej, tajemnicą albo sakramentem «wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego» (KK,1)⁷.

⁴ Y. Congar przyjmuje to sformułowanie za N. A. Nissiotis, *Pneumatologie ou „Chrystomonisme” dans la tradition latine?* ETL 45 (1969) s. 394-416 oraz tenże *La pneumatologie ecclésiologique au service de l’unité de l’Eglise*. Istina 14 (1967) s. 323-340.

⁵ Dokument końcowy nadzwyczajnego Synodu Biskupów z 9.12.1985 głosił, iż eklezjologia wspólnoty jest centralną i podstawową prawdą dokumentów soborowych – zob. część C/1 nr 33. Zob. także J. Ratzinger, *Die Ekklesiologie des Zweiten Vatikanums* (wykład wygłoszony 21 X 1985 w Fogii). *Communio* 15 (1986) s. 41-52; W. Kasper, *Kirche als communio. Überlegungen zur ekklesiologischen Leitidee des Zweiten Vatikanischen Konzils*, w: F. Kard. König (wyd.), *Bleibende Bedeutung des Zweiten Vatikanischen Konzils*, (Schriften d. Kath. Akademie in Bayern, 123). Düsseldorf 1986, s. 62-84; A. Skowronek, *Podwórko z Soboru*. Kraków 1992, s. 15-21.

⁶ Zob. O. H. Pesch, *Druhý Vatikánský Koncil 1962-1965 (Příprava, průběh, odkaz)*. Vyšehrad 1996, t. K. Flossimni, s. 170-178.

⁷ F. Forte, *Kościół ikoną Trójcy Świętej*, s. 23.

Odkrywając zakorzenienie Kościoła w Trójcy Świętej odkrył Sobór prymat jedności, która wyprzedza zróżnicowanie powołań i urzędów. W tym miejscu konstytucja *Lumen Gentium* wyraża same jądro owej „rewolucji kopernikańskiej”⁸. Bowiem wobec przed-soborowego uprzywilejowania elementu hierarchicznego w koncepcji i w praktyce życia kościelnego Sobór umieścił rozdział o Ludzie Bożym przed rozdziałem o hierarchii, zwracając przez to uwagę na godność synostwa Bożego wypływającą z sakramentu chrztu św.⁹ i będącego zarazem namaszczeniem typowym dla kapłaństwa powszechnego. Mocą tegoż kapłaństwa wszyscy uczestniczą w Kościele, a w formie różnych posług także w potrójnej funkcji Chrystusa. Z kolei urząd hierarchiczny jest widziany jako służba w Kościele i dla Kościoła, a nigdy poza nim. Kościół – wspólnota odkrył w sobie bogactwo charyzmatów pozostających na służbie rozpoznanej przez Niego, ale zawsze w nadrzędnej funkcji Jego jedności. Ważne znaczenie ma także przyjęcie „laickości” jako wymiaru całego Kościoła przekraczającego wszelki eklezjocentryzm. Podkreśla to uznanie rzeczywistej godności i wolności osoby w Kościele przy równoczesnej współodpowiedzialności za Kościół¹⁰.

Wspólnota Kościoła Powszechnego realizuje się w konkretnych historycznych uwarunkowaniach ludzi, którzy go tworzą (inkultura-cja), przede wszystkim w ramach Kościoła lokalnego¹¹. Z kolei jedność Kościoła lokalnego znajduje swój szczyt i źródło w eucharystii celebrowanej przez biskupa ze zgromadzeniem kapłanów, diakonów i przy czynnym uczestnictwie wszystkich ochrzczonych (KK, 26). Jezus Zmartwychwstały jest równocześnie fundamentem jedności licznych i różnych Kościołów lokalnych. Ta wspólnota wyraża się przez wspólnotę kolegiąlną biskupów, zgromadzoną wokół biskupa Rzymu „który przewodniczy w miłości” i sprawuje urząd jedności w służbie Kościoła Powszechnego.

Kościół wspólnota Ludu Bożego równocześnie z pochodzeniem trynitarnym i strukturą na obraz Trójcy Świętej odkrył na Soborze Watykańskim II swoje trynitarnie przeznaczenie – czyli swoją naturę eschatologiczną. Zmierza on ku chwale niebieskiego Jeruzalem,

⁸ Tak ocenia tę zmianę m.in. Y. Congar. Zob. A. Antón SJ, *Ecclesiologia postconciliare: speranze, risultati e prospettive*, w: *Vaticano II: Bilancio e Prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, red. R. Latourelle, t. I. Cittadella Editrice Assisi 1982, s. 366. Zob. także K. Wójtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*. Kraków 1972, s. 5-7.

⁹ P. Coda, *Uno in Cristo – Il Battesimo come evento trinitario*, w serii *Contributi di Teologia*, t. 22. Roma [1996].

¹⁰ Zob. Cz. Bartnik, *Znaczenie Vaticanum II dla rozwoju teologii*. Ateneum Kapłańskie 78(1986), t. 107, s. 22-28.

¹¹ Zob. A. Antón SL, *Ecclesiologia postconciliare*, art. cyt., s. 368-369.

którego Maryja Dziewica jest figurą i antycypacją (KK rdz. VII i VIII). Kościół, który nigdy nie osiągnął celu pełnej trynitarnej jedności, pozostaje jako służący, ubogi i ustawicznie się odnawiający. Nie identyfikuje się więc z Królestwem, jest bowiem jedynie jego początkową formą. Kościół dąży ku spełnieniu testamentu Jezusa, „aby wszyscy byli jedno, aby świat uwierzył” (J 17,23) i wzrasta ku ostatecznemu objawieniu się Królestwa Bożego, wspierany na swej ziemskiej pielgrzymce przez wspólnotę z Kościołem niebieskim. W tym napięciu mieści się także rzeczywistość grzechu w Kościele. Pozostaje on zawsze tajemnicą odchodzenia ludzi od Boga i niejedności ludzi między sobą. Kościół – wspólnota jest również drogą pojednania, rozumianą jako nowe przyjęcie daru jedności i zaangażowania się dla niej – także wśród chrześcijan odłączonych. Otwiera on także nowe perspektywy dla poszukiwania pełnej jedności całego rodzaju ludzkiego, która zawsze pozostaje darem Bożym i kulturą życia typowego dla Trójcy Świętej.

Nowo odkryta prawda o Kościele – wspólnocie nie jest absolutną nowością. Kościół był zawsze wspólnotą. Takim, był on od swego początku w zamiarze Jezusa, który dał mu jako Ludowi Bożemu podstawowe prawo – przykazanie miłości wzajemnej oraz testament w postaci arcykapłańskiej modlitwy o jedność. Jezus jednoznacznie oświadcza, że relacje łączące wierzących z Bogiem i pomiędzy sobą powinny odzwierciedlać styl życia Trójcy Świętej. Nic więc dziwnego, że Jan Paweł II stwierdza, iż „Eklezjologia wspólnoty jest centralną i fundamentalną ideą dokumentów soborowych”¹². W swej encyklice o charakterze ekumenicznym *Ut unum sint* papież głosi: „wierzyć w Chrystusa oznacza pragnąć jedności; pragnąć jedności znaczy chcieć Kościoła; chcieć Kościoła znaczy pragnąć komunii – wspólnoty”¹³. Na innym miejscu, precyzując swoją wypowiedź, Jan Paweł II stwierdza: „Bóg jest wspólnotą; jest wspólnotą, ponieważ jest miłością, a będąc miłością nie może nie być wspólnotą. U naszych korzeni jest to Boża rzeczywistość, która jest komunią (...). W taki sposób rodzi się Kościół (...)”¹⁴ – ikona Trójcy Świętej.

Papież Jan Paweł II w liście apostolskim *Tertio Millenio adveniente* pisze, że Sobór jako wydarzenie opatrnościowe stanowi bezpośrednio przygotowanie do wejścia w trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa. Staje się więc coraz bardziej zrozumiałym, że nowością trzeciego

¹² Jan Paweł II *Christi fideles laici*, 19. Zob. także A. Antón SJ, *Ecclesiology postconciliare*, art. cyt., s. 369-373.

¹³ Jan Paweł II, *Ut unum sint*, 9.

¹⁴ Jan Paweł II, *L'Osservatore Romano*, 4 III 1990.

tysiąclecia będzie prymat „relacji” pomiędzy osobami, na wzór samej Trójcy Świętej, gdzie Ojciec może nazywać się Ojcem, jeśli jest w relacji z Synem, a Syn jedynie, gdy trwa w relacji z Ojcem. Powstaje w ten sposób rzeczywistość, którą Klaus Hemmerle nazwał „ontologią trynitarną”. „Tylko podarowywanie się jako dynamizm Boskiej agape, urzeczywistnione w wymiarze historycznym, rodzi wspólnotę. Jest ono jednak nierozdzielne od dynamiki kenozoy i od przyjęcia krzyża. Jedynie w ten sposób może rodzić się Kościół – Wspólnota i tylko tam, gdzie każda rzeczywistość znajduje swoją tożsamość w podarowywaniu się, w życiu dla drugich. Jedynie taki Kościół będzie bogaty w trynitarną relację pomiędzy swymi dwoma konstytutywnymi profilami – piotrowym i maryjnym oraz w kolegiatność afektywną i efektywną (agapową) przeżyta jako ante omnia w relacji biskupów z papieżem i między sobą. Ta winna stać się z kolei modelem dla struktury diecezjalnej, w której prezbiterzy oraz rady pastoralne, ekonomiczne itd. powinni świadczyć przed sobą przede wszystkim o życiu trynitarnym. Z tej reewangelizacji struktur kościelnych będzie mogła zrodzić się parafialna wspólnota, która objawi w sobie samej, w życiu i dziełach ewangelię miłości.

b) Komunia świętych – „świętych obcowanie” realizacją dynamiki trynitarniej

Po wyznaniu wiary w „święty Kościół Powszechny” Symbol Apostolski dodaje, jako logiczną konsekwencję „świętych obcowanie” (komunia – wspólnota świętych). Kościół jako Mistyczne Ciało Chrystusa jest trynitarną komunią świętych. Każdy człowiek został stworzony przez Boga jako dar dla innych, a przez swoją aktywność realizowaną w miłości współtworzy nową ziemię i nowe niebo (KS 39). „Jedność Ducha Świętego, który ożywia Kościół i nim kieruje, sprawia, że wszystko to, co Kościół posiada jest wspólne tym, którzy do niego należą”¹⁵.

Pojęcie komunii świętych ma więc dwojakie znaczenie. Jest to komunია dóbr duchowych i materialnych praktykowana jako komunია wiary, sakramentów, charyzmatów dóbr materialnych i miłości. W konsekwencji – „Najmniejszy nasz czyn spełniony w miłości przynosi korzyść wszystkim, w solidarności z wszystkimi ludźmi, żywymi czy zmarłymi, która opiera się na komunii świętych. Każdy grzech szkodzi tej komunii”¹⁶.

Drugi sens tej wymiany darów urzeczywistnia się w komunii pomiędzy osobami świętymi, czyli w komunii Kościoła w niebie i na

¹⁵ *Katechizm Rzymski*, 1, 10, 24.

¹⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 953.

ziemi. Ojcowie Soborowi wyrazili prawdę o trzech stanach w Kościele – „uczniach, którzy pielgrzymują na ziemi”, „poddających się oczyszczeniu” i „zażywających chwały” w spoglądaniu na Trój-jedynego Boga (KK 49). „Wszyscy jednak, w różnym stopniu i rozmaity sposób, złączeni jesteśmy wzajemnie w tej samej miłości Boga i bliźniego i ten sam hymn chwały śpiewamy Bogu naszemu. Wszyscy bowiem, którzy należą do Chrystusa, mając jego Ducha zrastają się w jeden Kościół i zespalają się wzajemnie ze sobą w Chrystusie (...). Łączność pielgrzymów z braćmi, którzy zasnęli w pokoju Chrystusowym, bynajmniej nie ustaje; przeciwnie, według nieustannej wiary Kościoła umacnia się jeszcze dzięki wzajemnemu udzielaniu sobie dóbr duchowych” (KK 49).

Charakteryzując wstawiennictwo świętych Sobór Watykański stwierdza: „Ponieważ mieszkańcy nieba, będąc głębiej zjednoczeni z Chrystusem, jeszcze mocniej utwierdzają cały Kościół w świętości (...) nieustannie wstawiają się za nas u Ojca, ofiarując Mu zasługi, które przez jednego Pośrednika między Bogiem i Ludźmi, Jezusa Chrystusa, zdobyli na ziemi (...) Ich przeto troska bratersko wspomagająca wydatnie naszą słabość” (KK 49)¹⁷.

Z kolei podkreślając zasady eklezjologiczne stanowiące o komunii ze świętymi tenże Sobór podkreślił: „Nie tylko jednak ze względu na sam ich przykład czcimy pamięć mieszkańców nieba, ale bardziej jeszcze dlatego, żeby umacniała się jedność całego Kościoła w Duchu przez praktykowanie braterskiej miłości. Bo jak wzajemna łączność chrześcijańska między pielgrzymami prowadzi nas bliżej Chrystusa, tak obcowanie ze świętymi łączy nas z Chrystusem, z którego niby ze Źródła i Głowy, wypływa wszelka łaska i życie Ludu Bożego” (KK 50). Rekapitulując Ojcowie Soborowi stwierdzili: „Wszyscy, którzy jesteśmy synami Bożymi i stanowimy jedną rodzinę w Chrystusie, gdy łączymy się ze sobą we wzajemnej miłości i w jednej chwale Trójcy Przenajświętszej, odpowiadamy najgłębszemu powołaniu Kościoła” (KK 50).

Zrozumieli to w pełni pierwsi chrześcijanie, którzy po bardzo krótkim okresie wzrastania byli już prezentowani jako „jedno serce i jedna dusza”, doszli bowiem do pełnej komunii dóbr duchowych i materialnych. Komunii na taką miarę wymagali od swych wiernych liczni Ojcowie Kościoła. Przykładowo Św. Cyprian nawoływał: „Chrystus (...) nakazał nam być jednym sercem i jedną duszą, polecił zachować niczym nienaruszone więzi miłości (...) kto nie ma miłości, nie ma Boga”¹⁸. Z kolei Św. Augustyn mówił: „Jak

¹⁷ Zob. także K. Pawlik, *Urzeczywistnianie się Kościoła przez kult świętych*, *Collectanea Theologica* 41 (1971), f. 3, s. 81-89.

¹⁸ Św. Cyprian, *Liber De Unitate Ecclesiae*, XIV; PL 4, 526B. 527A.

z pojedynczych ziaren, zebranych razem i zmieszanych ze sobą w trakcie mielenia na mąkę powstaje chleb, podobnie dzięki naszej harmonijnej miłości rodzi się Ciało Chrystusa”¹⁹.

Współcześnie ową perykoretyczną dynamikę wymiany darów w ramach komunii świętych scharakteryzował bardzo wyraziście kard. Ratzinger: „Być katolikami znaczy (...) być zjednoczonymi z drugimi, oznacza to pomagać sobie wzajemnie w potrzebie, znaczy uczyć się tego co jest dobrem u drugich i podarowywać wspaniałomyślnie to co ma się dobrego, to znaczy wreszcie zmierzać do coraz pełniejszego wzajemnego poznania, rozumieć i cenić się wzajemnie”²⁰.

c) Św. Józef w eklezjologii posoborowej

Na gruncie polskim posiadamy pierwsze przyczynki umożliwiającej powstanie niebawem dojrzałej syntezy na temat powołania Józefa postrzeganego w perspektywie tajemnicy Kościoła²¹. Będzie to możliwe po przejściu metody teologicznej, którą dotychczas wykorzystał tylko papież w przedstawieniu tożsamości kapłanów, zakonników i chrześcijan świeckich, odczytanej na nowo w świetle eklezjologii comunio. Jan Paweł II, posługując się paradygmatem „tajemnica – wspólnota – misja”, każde z powyższych powołań przedstawił w perspektywie relacji trynitarnych²². Jest więc w pełni oczywistym, iż na obecnym etapie badań najlepszą syntezę tożsamości Św. Józefa dokonaną w perspektywie soborowej eklezjologii stanowi adhortacja apostołska *Redemptoris Custos* o św. Józefie i jego posłannictwie w życiu Chrystusa i Kościoła, którą Jan Paweł II opublikował w roku 1989.

Jest bardzo znamienne, iż wobec narastających w latach sześćdziesiątych tendencji oczyszczania mariologii z jej „przerostów”, między innymi w postaci „mariologii przywilejów” (określenia

¹⁹ Św. Augustyn, *Sermones post Maurinos reperti*, wyd. Morin [1930], s. 462n, cyt. za O. Casel, *Il mistero dell'Ecclesia*. Roma 1965, s. 426.

²⁰ J. Ratzinger, *Il nuovo popolo di Dio*. Biblioteca di teologia contemporanea – 7, Brescia 1992⁴, s. 234-237.

²¹ Tematykę tę podejmował m.in: L. F i l a s SJ, *Saint Joseph apres le Concil Vatican II*. Ottawa 1970 (fragmentaryczny przekład tegoż opracowania zawiera polskie kompendium józefologiczne Św. Józef człowiek Jezusowi najbliższy); D. Siuta, *Elementy eklezjalne w józefologii po Vaticanum II*. Warszawa 1976 (mps ATK); t e n z e, *Kościół w doktrynie o św. Józefie*, w: *W kierunku chrześcijańskiej kultury*. Warszawa 1978, s. 301-310; R. G a u t h i e r, *Święty Jozef w historii zbawienia rys biblijno-teologiczny*. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978) t. 90, z 1, s. 39-43; L. B a l t e r, *Św. Józef odczytany na tle Encykliki „Dives in misericordia”*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, 1, s. 46-60.

²² Mamy tu na uwadze adhortacje papieskie: *Christi fideles laici* (1988), *Pastores dabo vobis* (1991) i *Vita consecrata* (1996).

„mariologia” po raz pierwszy użył Placyd Nigidius dopiero w roku 1602, po czym dyscyplina ta usamodzielniała się w ramach samej teologii), Sobór przy całym swym otwarciu ekumenicznym nie tylko nie dopuścił do zanegowania mariologii i kultu maryjnego (co godziłoby w sam Kościół), ale usytuował mariologię w eklezjologii, przedstawiając Maryję jako „pierwszego chrześcijanina” i umieszczając ją w Kościele, dla którego jest ona figurą i wzorem. Ostatecznie Sobór wpłynął na poprawny kształt mariologii czego wyrazem jest ósmy rozdział *Lumen gentium* („Błogosławiona Maryja Boża Rodzicielka w tajemnicy Chrystusa i Kościoła”), zamykający konstytucję dogmatyczną o Kościele ogłoszoną w roku 1964, a dopełnieniem tego był późniejszy dokument *Marialis cultus* z roku 1974.

Jest w pełni oczywistym, że tylko w tym kontekście historyczno-teologicznym należy odczytywać naukę o Świętym Józefie zawartą w papieskiej adhortacji *Redemptoris Custos*, która już swym tytułem nawiązuje do sformułowania ósmego rozdziału *Lumen gentium*. Ponadto jej pełny sens odsłania także chronologia dwóch triad papieskich dokumentów. Pierwsza z nich poświęcona Osobom Boskim Trójcy Świętej powstała w latach 1979-1986²³. Z kolei drugą dedykowaną Świętej Rodzinie, którą tworzy Jezus, Maryja i Józef, utworzył papież w roku 1987 (encyklika *Redemptoris Mater*) i 1989 (adhortacja *Redemptoris Custos*). Te najnowsze ujęcia życia Trójcy Świętej i Świętej Rodziny nie tworzą żadnego sztucznego układu, ale w dobie postmodernizmu z nową siłą i komunikatywnością przybliżają tajemnice Wcielenia i Odkupienia, będące wymianą darów pomiędzy Bogiem a człowiekiem oraz objawieniem Boga – Miłości w realizacji Jego obietnicy o zjednoczeniu w Jezusie swych „przybranych synów” (Ef 1,5), czego Kościół ma być załącznikiem, znakiem i narzędziem, w dążeniu do zjednoczenia całej ludzkości (KK, 1).

Analogicznie do soborowego sposobu opisanego tożsamości Maryi, Jan Paweł II przedstawił w omawianej adhortacji nowy syntetyczny obraz tożsamości Józefa, a powstały na bazie opisu jego relacji do Jezusa, Maryi i Kościoła postrzeganego jako Mistyczne Ciało Chrystusa. W układzie sześciu rozdziałów dokumentu o randze adhortacji, posługując się zasadą chrystocentryzmu i mariotypiczności zaprezentował papież posłannictwo św. Józefa w życiu Kościoła. Pierwsze trzy rozdziały adhortacji *Redemptoris Custos* są konsekwentnym opisem „pielgrzymki wiary” św. Józefa dokonanej głównie na podstawie teologii biblijnej, pogłębionej mariologii i posoborowego chrystocentryzmu. Jan Paweł II odwołując się do encykliki *Redem-*

²³ Mamy tu na uwadze trzy encykliki: *Redemptor hominis* (1979); *Dives in misericordia* (1980) i *Dominum et vivificantem* (1986).

ptoris Mater. poprzez którą chciał pogłębić nauczanie Soboru Watykańskiego II, stwierdza dobitnie: „Błogosławiona Dziewica szła naprzód w pielgrzymce wiary i utrzymała wiernie swe zjednoczenie z Synem aż do krzyża (RM, 5), przodując najdoskonalej (RM, 6) wszystkim, którzy przez wiarę pielgrzymują za Chrystusem. U początku tego pielgrzymowania wiara Maryi spotyka się z wiarą Józefa (...). Józef wprowadził nie odpowiedział na słowa zwiastowania słowami, tak jak Maryja, natomiast uczynił tak, jak mu polecił anioł Pański: wziął swoją małżonkę do siebie (Mt 1,24). To co uczynił Józef zjednoczyło go w sposób szczególny z wiarą Maryi: przyjął on jako prawdę od Boga pochodzącą to, co Ona naprzód przyjęła przy Zwiastowaniu” (RC, 4). Zanim papież przystąpi do szczegółowego opisanego drogi wiary Maryi i Józefa stwierdza z mocą: „Droga własna Józefa – jego pielgrzymowanie przez wiarę – zakończy się wcześniej zanim Maryja stanie u stóp krzyża (...). Jednakże droga wiary Józefa podąża w tym samym kierunku, pozostaje w całości określona tą samą tajemnicą, której Józef – wraz z Maryją – stał się pierwszym powiernikiem. Wcielenie i Odkupienie stanowią organiczną i nierozdzielną jedność, w której plan objawienia rzeczywistnia się przez czyn i słowa wewnętrznie z sobą powiązane” (KO, 5)” (RC, 6).

Centralną prawdę biblijną pozwalającą przedstawić powołanie św. Józefa stanowi małżeństwo z Maryją będącą zarazem fundamentem jego godności wyrażanej w tytule „mąż sprawiedliwy i oblubieniec NMP” (RC, 17-21). Jan Paweł II odwołując się do tej prawdy głosi: „W słowach nocnego „zwiastowania” Józef odczytuje nie tylko Bożą prawdę o niewypowiedzianym wręcz powołaniu swej Oblubienicy. Odczytuje na nowo prawdę o swym powołaniu (...). Co się w Niej poczęło, jest z Ducha Świętego – czyż nie na podstawie tych słów wypada przyjąć, że także i owa męska miłość Józefa do Maryi poczęła się wówczas na nowo z Ducha Świętego?”, który kształtuje również „miłość oblubieńczą małżonków, pogłębiając w niej wszystko to, co po ludzku godne i piękne, co nosi znamiona tego wyłącznego zawierzenia i przymierza osób, autentycznej 'komunii' na podobieństwo Tajemnicy trynitarniej (...). Głębia tej bliskości, duchowa intensywność zjednoczenia i obcowania osób – mężczyzny i kobiety – ostatecznie pochodzi od Ducha, który daje życie (por. J 6,63). Józef był posłuszny Dawidowi, odnalazł w Nim samym źródło miłości – swej oblubieńczej, męskiej miłości. Była to miłość większa od tej, jakiej mógł oczekiwać 'mąż sprawiedliwy' wedle miary swego ludzkiego serca” (RC, 19).

Prezentując św. Józefa jako euentycznego ojca Jan Paweł II stwierdza: „Miłość ta ukształtowała życie świętej Rodziny (...), która jest „bezpośrednio związana z tajemnicą Wcielenia, sama też jest

szczególnej tajemnicą. Równocześnie – podobnie jak we Wcieleniu – do tajemnicy tej należy prawdziwe ojcostwo: ludzki kształt Rodziny Syna Bożego – prawdziwa rodzina ludzka, ukształtowana przez tajemnicę Bożą. W Rodzinie tej Józef jest ojcem. Nie jest to ojcostwo pochodzące ze zrodzenia, ale nie jest ono 'pozorne' czy też tylko 'zastępcze'. Posiada pełną autentyczność ludzkiego ojcostwa, ojcowskiego posłannictwa w rodzinie. Zawiera się w tym konsekwencja jedności hispostatycznej" (RC 21).

W drugiej części omawianej adhortacji, mającej w przeważającym stopniu charakter eklezjologiczny, papież zwrócił uwagę na pracę jako codzienny wyraz miłości Józefa i całej Rodziny nazaretańskiej. Praca ludzka „wraz z człowieczeństwem Syna Bożego została przyjęta do tajemnicy Wcielenia. Została też w szczególny sposób odkupiona" (RC, 22). Ponadto w pracy Józefa osłoniętej klimatem milczenia Jan Paweł II uwypuklił prymat życia wewnętrznego, akcentując w ten sposób prymat chrześcijańskiej kultury bycia nad zniewalającym człowieka dążeniem do egoistycznego posiadania dóbr materialnych i duchowych, którą opisuje soborowa konstytucja *Gaudium et spes* – O obecności Kościoła w świecie współczesnym. Papież stwierdza: „w tych osłoniętych milczeniem 'uczynkach' Józefa możemy odkryć klimat głębokiej kontemplacji: Józef obcował na co dzień z tajemnicą 'od wieków ukrytą w Bogu', która 'zamieszkała pod dachem jego domu' (...) całkowita ofiara, jaką Józef złożył ze swego istnienia, aby godnie przyjąć Mesjasza we własnym domu, znajduje wytlumaczenie w niezgłębionym życiu wewnętrznym, które kierowało jego postępowaniem i było dlań źródłem szczególnych pociech" (RC 25 i 26).

Ponadto należy zauważyć, iż zarówno odsłaniając we wstępie cel adhortacji, jak też w rozdziale końcowym ukazując św. Józefa jako Patrona Kościoła papież odwołuje się do inspiracji biblijnej, nauki Ojców Kościoła oraz swych poprzedników i na tej podstawie stwierdza, iż święty Józef „także dziś strzeże i osłania mistyczne ciało Odkupiciela, Kościół" (RC, 1). Ponadto celem jego refleksji teologicznej nad misją św. Józefa jest ożywienie nabożeństwa do Patrona Kościoła Powszechnego i ukazanie go jako wzoru w 'nabożnym słuchaniu Słowa Bożego' (KO, 1) i w postawie „całkowitej gotowości wiernego służenia zbawczej woli Boga" (RC, 30). Jest też wymownym fakt, że papież nie ogranicza tego modelu do jednej tylko grupy zawodowej, czy też niektórych stanów życia, ale twierdzi iż jest on aktualny „dla całej chrześcijańskiej wspólnoty" (RC, 30). Co więcej jest gorącym pragnieniem Jana Pawła II, aby przez pogłębione studium nad uczestnictwem św. Józefa w Boskiej tajemnicy coraz lepiej odnajdywać tożsamość Kościoła (RC, 1) jak też, aby wypraszać

orędownictwo Opiekuna Kościoła w celu pełnej realizacji misji Kościoła – to znaczy autoewangelizacji i nowej ewangelizacji na miarę trzeciego tysiąclecia (RC, 29). W zwińczeniu omawianej adhortacji Jan Paweł II podkreśla, iż pomimo stu lat od swego powstania, modlitwa papieża Leona XIII przywołująca opiekę św. Józefa, nie straciła nic ze swego znaczenia i co więcej to – „przede wszystkim sama postać Józefa z Nazaretu nabiera dla Kościoła naszych czasów szczególnej aktualności w związku z nowym Tysiącleciem chrześcijaństwa” (RC 32), dlatego to papież zachęca i nawołuje wszystkich wierzących: „niechaj św. Józef stanie się dla wszystkich szczególnym nauczycielem uczestnictwa w mesjańskiej misji Chrystusa, która jest w Kościele udziałem każdego i wszystkich” (RC, 32). Papież pragnie więc, aby chrześcijanie byli w stanie przejść od indywidualnego i zawężonego do liturgii, do pielęgnowanego w historii uczestnictwa w jedności trynitarnej, będącej realizacją rozpoczętą pod osłoną znaków zbawienia, a przejawiającą się z inicjatywy Bożej. W ten sposób mamy szansę stać się w coraz bardziej dojrzały sposób Kościołem czyli tajemnicą albo sakramentem „wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK, 1).

II. Książka o św. Józefie

a) Literatura teologiczna

W interesującym nas okresie posoborowym na terenie polskim wydrukowano 18 różnego typu pozycji książkowych, poczynając od śpiewników, modlitewników, zbiorów kazań, druków ascetycznych, zbioru przyczynków badawczych aż do monografii naukowej. Przy tym aż w 16 przypadkach autorami byli wyłącznie teologowie polscy, a dwa tytuły stanowią prace zbiorowe, w których dominuje józefologiczny dorobek teologów zagranicznych. Jest cechą wymowną, że pierwsze znaczące tytuły książkowe pojawiają się dopiero w 13 lat po Soborze. Fakt ten w znacznym stopniu tłumaczy trudności wydawnicze typowe dla okresu intensywnej konfrontacji reżimu komunistycznego z Kościołem, który w znacznym stopniu osłabił i opóźnił nie tylko recepcję Soboru, ale i samą wymianę refleksji teologicznej. W efekcie największe natężenie publikacji książkowych przypada na dziesięciolecie 1975-1985. W okresie tym na szczególne podkreślenie zasługują przede wszystkim trzy tytuły. W tym dwa stanowią w głównej mierze przekłady najlepszych opracowań dokonanych przez teologów zagranicznych. Każdą z tych książek uzupełniono jednak efektami polskich badań, ale naturalnie w dużo mniejszym zakresie.

W roku 1976 ukazała się książka salezjanina Lucjana Strady, *Patron doskonały*²⁴, wyposażona w krótki wstęp naukowy (choć sama nosi charakter ascetyczny), co można uznać za zapowiedź przyszłych większych opracowań teologicznych. W jego ramach Albert Zenon Urbański OCD przedłożył syntezę na temat – *Istota, podstawy teologiczne, przymioty i formy kultu św. Józefa*. Natomiast Feliks Schreder wypowiedział się na temat – *Św. Józef a zjednoczenie hipostatyczne*.

Chronologicznie jednak pierwszym w tym względzie tytułem jest dwutomowa książka zatytułowana – *Józef z Nazaretu*²⁵. Zawartość tomu pierwszego stanowi opracowanie francuskiego cystersa, znawcy mariologii Bernarda z Clairvaux – Bernarda Martelea. Na bazie danych biblijnych, patrystycznych i wypowiedzi magisterium Kościoła przygotował on dwadzieścia pięć rozważań ukazujących znaczenie i aktualność kultu św. Józefa. Również jezuita Jean Galot, wykładowca mariologii na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, poprzez trzydzieści jeden dojrzałych krótkich konferencji józefologicznych służy rozwojowi pogłębionego kultu św. Józefa w Polsce. Temuż celowi mają również służyć materiały homiletyczne zebrane przez polskiego karmelitę Romana Pajaka z myślą o rozwijaniu kultu św. Józefa podczas Nowenny pielęgowanej ku jego czci. W odróżnieniu od tomu pierwszego, mającego charakter ascetyczno-homiletyczny, na tom drugi składają się już syntezy i przyczynki teologiczne. Zasadniczą jego część stanowią dwie cenne syntezy biblijne: *Święty Józef w Ewangelii* autorstwa karmelity Pietro Barbagli, profesora na rzymskim Teresianum oraz *Syn Józefa*, którą przygotował ksiądz Tarcisio Stramare, profesor teologii biblijnej na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim, a będący członkiem Zgromadzenia św. Józefa. Na część tegoż tomu z tzw. polską specyfiką kultu św. Józefa składają się przyczynki takich oto badaczy: F. Gołębiowskiego OP, siostry D. Szymańskiej, Czesława Gila OCD, T. Sinki SM oraz księdza T. Fitycha. Charakter wybiegający poza ramy Kościoła w Polsce ma zarówno historyczne studium na temat kultu św. Józefa w życiu założyciela Braci Szkół Chrześcijańskich, autorstwa ojca S. R. Rybickiego, jak też prezentacja Ibero-Amerykańskiego Twarzystwa

²⁴ Strada, Lucjan ks. [salezjanin], *Patron doskonały: trzy serie czytań o świętym Józefie na miesiąc marzec*. Wstępy naukowe napisali: o. Albert Z. Urbański OCD, ks. Feliks Schreder, CR, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1976, ss. 318. Cały wstęp naukowy znajduje się na stronach 9-25 i 26-36.

²⁵ *Józef z Nazaretu*, praca zbiorowa, red. O. Stokłosa. T. 1-2, Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1979, ss. 350-366. Omówienie tej pozycji opublikował ks. Stanisław Rumicki, zob. *Ateneum Kapłańskie*, R. 73(1981), t. 97, s. 415-417 oraz „W Drodze”. R.9(1981), nr 3, s. 98-101.

Józefologicznego w Valladolid przygotowana przez hiszpańskiego karmelitę Juan de Jesua (Luisa P. San Romana Domingueza). Posłowie dla obu tomów stanowił artykuł o św. Józefie opublikowany w roku 1960 przez wówczas jeszcze krakowskiego biskupa Karola Wojtyłę.

Drugą co do ważności książkę tego okresu stanowi obszerna publikacja, na którą bez mała aż w dwóch trzecich składają się efekty studiów amerykańskiego jezuitę, rodem ze Słowacji, a profesora teologii dogmatycznej na Uniwersytecie Loyola w Chicago O. Franciszka Filasa. Książka ta nosi tytuł: *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, a wydała ją w roku 1979 (w rzeczywistości druk ukończono dopiero w 1981 roku)²⁶ Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, prowadzone przez krakowskich księży jezuitów. Jest to przy tym pierwsza tak kompleksowa monografia (choć ciągle niepełna) wnosząca jednak niezwykle cenny impuls dla procesu dojrzewania polskiej refleksji józefologicznej. Trzeba tu zaznaczyć, że o. Franciszek Filas jest autorem tylko pierwszej części wspomnianej pozycji, na którą składają się dwie jego publikacje. Pierwszą jest monograficzna praca – „*Joseph: The Man Closest to Jesus. The Complete Life, Theology and Devotional of St. Joseph (Józef człowiek Jezusowi najbliższy)*”²⁷. Prezentuje ona swego rodzaju „summę józefologii” przedsoborowej. Autor przedkłada tu teologię biblijną jak też historię kultu i dotychczasowej refleksji teologicznej. W niezbyt satysfakcjonujący nas sposób dopełnia ją fragment studium tegoż jezuitę prowadzonego w końcu lat sześćdziesiątych, a zaczerpniętego z kolejnej jego pozycji „*Saint Joseph après le Concil Vatican II*”²⁸. Powodem tego jest fakt, iż w przetłumaczonej partii zabrakło kluczowego zagadnienia *Św. Józef po Soborze Watykańskim II*. Polski czytelnik znajduje tu tylko obszerny szkic józefologicznej interpretacji VII i VIII rozdziału Konstytucji o Kościele *Lumen Gentium*, na której ciążyą jeszcze ujęcia przedsoborowe.

Na drugą część tytułu – *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, który mógłby być traktowany jako pierwszy tom *Studia Poloniae Józefologica* składają się prace czterech polskich profesorów. Pierwszy z nich ksiądz Franciszek Bracha CM przedłożył znaczący załączek

²⁶ Filas, Francis Lad SI, *Święty Józef człowiek Jezusa najbliższy*, tł. [z ang.] F. Dylewski CRL, J. Ożóg SJ, s. D. Siuta, Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1979, cz. 1-7, ss. 326. Recenzję przygotował Wojtkowski Julian bp, *Filas Francis Lad: Święty Józef – człowiek Jezusowi najbliższy*. Kraków 1979, Ruch Biblijny i Liturgiczny. R. 35 (1982), nr 3, s. 223-225.

²⁷ Drugie wydanie tej książki ukazało się w Bostonie w roku 1962.

²⁸ Pozycję tę wydał Filas w Montrealu w roku 1970. W wersji polskiej przetłumaczono tylko stronic 29-97, przedkładając analityczne studium trzech zagadnień: 1. Św. Józef i inni święci, 2. Św. Józef i Najświętsza Panna, 3. Św. Józef, Jezus i Kościół.

monografii na temat kultu Św. Józefa w Polsce. Z kolei wkład trzech rodzimych jezuitów stanowią: pierwsza na polskim gruncie próba józefologicznej antologii tekstów patrystycznych autorstwa O. Andrzeja Bobera; zarys kultu Św. Józefa wśród jezuitów polskich opracowany przez O. Bronisława Natońskiego oraz zestawienie dokumentów papieskich na temat św. Józefa w okresie od Piusa IX do Jana XXIII dokonane przez O. Jana Ożoga.

Mówiąc o dynamice wydawniczej w dekadzie 1975-1985 trzeba nam jeszcze odnotować cenną historyczną monografię krakowskiego sanktuarium, którą pod tytułem: *Kult Świętego Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, opublikował tamtejszy historyk Benignus Józef Wanat OCD²⁹.

W drugim interesującym nas dziesięcioleciu 1986-1996 znajdujemy tylko jedną teologiczną monografię. Mamy tu na uwadze książkę księdza Tadeusza Fitycha, czynnego na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, a noszącą tytuł: *Trójca stworzona: nauka o św. Józefie na Śląsku*³⁰. Wspomniana pozycja jest tylko syntezą rozprawy doktorskiej³¹, powstałej już w roku 1983 przy katedrze Dziejów Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³². Prezentuje ona pierwszą nie tylko w Polsce tak kompleksową kwerendę wielce zróżnicowanych źródeł (obejmuje ona m.in. zabytki liturgiczne, patrocinia, konfraternie, imiona chrzcielne sztuka i architektura sakralna i zabytki literackie), a następnie ich dogłębną analizę i w efekcie niezwykle oryginalną syntezę nauki o św. Józefie, powstałej w XVII wieku na Śląsku, który był wówczas obszarem niezwykle intensywnej wymiany kulturowej i teologicznej. Obok faktu, że jest to pierwszy w Polsce region, który w ten oto sposób otrzymał swą pełną monografię kultu i nauki sięgającą aż do XVIII stulecia, a więc obejmującą i „złoty wiek” kultu św. Józefa, to także odsłonięte tam bogactwo rodzimej doktryny ukazuje trzy fundamentalne zasady i zarazem metody teologiczne, które pozostają aktualne

²⁹ Wanat, Benignus Józef OCD, *Kult Świętego Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie: informator historyczny*. Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1981, ss. 230.

³⁰ Fitych, Tadeusz ks., *Trójca stworzona: nauka o św. Józefie na Śląsku*. Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1990 (Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego, 89), ss. 294.

³¹ Maszynopis pracy jest bogatszy m.in. w historyczno-teologiczną prezentację metody użytej przez Jerzego Iwanka UJ oraz o pełniejszy obraz jego summy józefologicznej.

³² Synteza ta spotkała się z szeregiem prezentacji w kraju i zagranicą. Wypowiedzieli się m.in.: ks. Krzysztof Konecki, *Ateneum Kapłańskie*, R.85 (1993), t. 120, s. 386-387; O. José Antonio Carasco, *Estudios Josefinos* 46 (1992), nr 91, s. 96 oraz O. Roland Gauthier, C.S.C., *Cahiers de Josephologie* vol. XL, nr 2, (1992), s. 310-311.

również w teologii posoborowej. I tak u opata cystersów, śląskiego reformatora i mistyka Bernarda Rosy będzie to „trynitarny egzemplaryzm” wraz z pierwszą w historii próbą przeniesienia józefologii na plan teologii życia wewnętrznego, a u autora wielkiej summy józefologicznej śląskiego jezuita Jerzego Iwanka zasady te wyrażają się w postaci mariotypiczności i chrystocentryzmu. Nic dziwnego, że będąc prezentowane w mniejszym lub większym zakresie skupiały one uwagę między innymi na Kongresie Józefologicznym w Montreaux w roku 1980 oraz w Kaliszu w roku 1988.

b. literatura piękna

W tej kategorii piśmiennictwa, jeśli nie liczyć jednego przekładu³³, przychodzi nam odnotować tylko jeden tytuł, który jednak już w roku 1977 stał się swego rodzaju literackim prologiem o wymiarach europejskim, i to w najlepszym wydaniu, dla zaprezentowanych powyżej prób józefologicznej monografii. Mamy tu na uwadze najbardziej dojrzałe dzieło Jana Dobraczyńskiego, znanego polskim czytelnikom z szeregu powieści o tematyce biblijnej (*Pustynia*, *Święty Miecz*, *Wybrańcy gwiazd*, *Listy Nikodema*), któremu nadał on tytuł *Cień Ojca*³⁴. Książka w sposób realistyczny i plastyczny, a przy tym zgodny z duchem Biblii i efektami najnowszych teologicznych badań na tym polu przybliżyła postać św. Józefa w Świętej Rodzinie, o którym tak niewiele wiemy z Pisma Św. Nadzwyczaj udana realizacja tak ambitnego zamiaru szybko spotkała się z wielkim oddźwiękiem w kraju, o czym świadczy znacząca liczba wznowień i recenzji³⁵. Wielką skalę międzynarodowego zainteresowania tą książką ukazują mnożące się przekłady. Już po roku książka *Cień Ojca* posiada tłumaczenie na język niemiecki, a w trzy lata później na węgierski, włoski (które otrzymało nawet nagrodę „Prato Narrativa-80”) oraz bułgarski, hiszpański...³⁶.

³³ Gauthier Paul, *Cieśla z Nazaretu*. Warszawa 1972.

³⁴ Dobraczyński Jan, *Cień Ojca*. Warszawa, Pax, 1977, 1978², 1980³, 1985⁴ 1987⁵, 1994⁶.

³⁵ Wspomnianych recenzji podjęli się m.in. Grzybek S., *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 5 (1977), s. 286-287; [Jurkowski S.] S. J. *Kultura* 29 (1977), s. 8; Łasowski A., *Słowo Powszechne* 164 (1977), s. 6,7; Natanson W., *Literatura* 35 (1977), s. 13; Trzebuckowski P., *Za i Przeciw*, 41 (1977), s. 18; Ziółkowski Z., *Wrocławski Tygodnik Katolików – WTK*, 30(1977), s. 9; Dudek W. [W.D.], *Ateneum Kapłańskie*, t. 90, z. 1 (1978), s. 163-166; [Turnau J.] Turian, Józef, nasz brat (J. Smosarskiemu), *Więź*, 2(1978), s. 96-99; Zygmuntowicz J., *Życie i Myśl*, 2(1978), s. 260-264.

³⁶ *Nimm das Kind und seine Mutter: eine Joseph-Roman*, tł. T. Mechtenberg. Freiburg im Br., Herder, 1978, 1981²; *József az ács: Bibliai regény*, tł. P. Balássy, Budapest, Ecclesia, 1980; *L'ombra del Padre*, tł. G. Bertone-Zielińska,

Książka ta ma dwuczęściową konstrukcję – część pierwsza nosi tytuł *Zona*, a druga *Syn* co już zapowiada triadę opisywanych relacji. Autor niezwykle sugestywnie, a przy tym naturalnie i z wielką prostotą ukazał bogactwo życia wiary św. Józefa na tle Maryi i Jezusa. Wykluczając całkowicie przekazy apokryficzne, wykorzystał dla tego celu swe wszechstronne poznanie nie tylko ewangelii św. Łukasza bogatej w szczegóły życiorysu Matki Bożej, ale także solidną egzegezę tekstów biblijnych, świetne wykorzystywanie innych ksiąg Starego Testamentu (m.in. *Księgi Rodzaju, Izajasza, Joba, Powtórzonego Prawa*) oraz najnowsze publikacje na temat Esseńczyków i odkryć qumrańskich. Pisarz wykazał się także doskonałą znajomością geografii Palestyny i historii Izraela. Znany i ceniony biblista ksiądz Stanisław Grzybek, mówiąc o tej książce, stwierdził: „Z uznaniem należy odnotować piękny sposób przedstawiania rozmów, jakie św. Józef prowadził z Matką Najświętszą, a także z małym Jezusem. Nic tam w tych rozmowach nie jest 'przecukrzony', są one bardzo naturalne, proste, ale jakże w treści głębokie. Zachwyca subtelność i delikatność z jaką św. Józef zwraca się do Matki Najświętszej. Dzięki temu słowa św. Józefa są pełne majestatu i jakiejś nadprzyrodzonej powagi. (...) Bardzo mi się podoba wyakcentowanie u małego Jezusa jego przyjacielskiego podchodzenia do każdego stworzenia a przede wszystkim do ludzi (...). Także bardzo cenną jest myśl przeprowadzona konsekwentnie od początku powieści, że św. Józef był młodym człowiekiem (...) Ale za najcenniejszą wartość tej powieści uważam co innego. Autor przedstawia nam św. Józefa jako ojca i opiekuna Najśw. Rodziny. Na tym tle została wyakcentowana rodzina i jej znaczenie w życiu człowieka. (...) Dlatego ta książka jest ze wszech miar godna polecenia: uczy bowiem ewangelii i uczy życia zgodnie z ewangelią”³⁷.

Zamykając ten typ analizy polskich publikacji wypada nam spojrzeć na Aneks nr 1a, który przynosi nam plastyczną analizę kategorii opracowań zawartych w publikacjach książkowych interesującego nas trzydziestolecia posoborowego. Wśród uwag generalnych należy odnotować następujące stwierdzenia: nad całym dorobkiem dominują prace o charakterze ascetycznym; tylko początek drugiej dekady posoborowej (1975-85) przynosi pełne spektrum przyczynków z zakresu teologii biblijnej, jak też historii liturgii, kultu i nauki o św. Józefie, a dominację książek ascetycznych

Brescia, Morcelliana 1980 [nagroda „Prato Narrativa-80”] Brescia 1981³, 1986; Rednik: *Roman o sv. Józefu*, T.1-2, tł. F. Vodnik, Gorica [Bulgaria], Goriška Mohorjeva Družba, 1980; *La sombra del Padre*, tł. J.F.D. Jagsiak, Madrid Palabra, 1984, 1986⁵.

³⁷ Zob. Grzybek, RBL 5 (1977), s. 287.

i modlitewników panującą od roku 1982 przełamuje tylko jedno-razowy fakt pojawienia się monografii teologicznej w roku 1990. Ponadto gdybyśmy śledzili natężenie produkcji książkowej w czasie, to trzeba zauważyć, że w pierwszym dziesięcioleciu po Soborze Watykańskim II, czyli w okresie 1966-1975, napotykamy tylko jedną polską książkę i jeden przekład literacki. Dopiero w krótkim okresie następnych sześciu lat ukazało się aż 8 z 16 tytułów teologicznych, co odsłania fakt osłabienia procesu wydawania książki poświęconej kultowi św. Józefa, bowiem w ostatnich 15 latach otrzymaliśmy tylko 8 tytułów (w tym są trzy modlitewniki i dwa śpiewniki). Podobna prawidłowość dotyka także literatury pięknej podnoszącej tematykę Oblubieńca NMP.

III. Publikacje na temat Józefa Oblubieńca NMP

a) Opracowania teologiczne

Jest prawidłowością, iż ważnym faktorem stymulującym aktywność badawczą są zarówno organizowane sympozja, zbiorowe opracowania i prace naukowe. Spoglądając w przeszłość na sympozja zorganizowane przez Polskie Studium Józefologiczne w Kaliszu, szczególnie prezesa ksiądz Stanisław Rumiński oraz jego długoletni sekretarz, a potem następca ksiądz Wojciech Hanc relacjonowali, iż w ciągu piętnastu lat na dorocznych spotkaniach wygłoszono ponad dziewięćdziesiąt referatów³⁸, a po latach dwudziestu było ich już ponad sto dwadzieścia³⁹. Aktualnie dorobek myślowy kaliskiego studium józefologicznego, prezentowany przez polskich naukowców na międzynarodowych kongresach oraz wyrażany przez pięćdziesiąt rodzimych prac naukowych można określić przybliżoną liczbą na ponad dwieście pięćdziesiąt referatów i publikacji. W efekcie jednak najbardziej kompletna bibliografia (zob. aneks nr 2) odnotowuje zaledwie liczbę 84 publikacji (przy czym w tej liczbie znajdujemy aż sześć przekładów prac teologów zagranicznych). Można więc powiedzieć, że w kraju i za granicą badacze polscy opublikowali niespełna jedną trzecią swego dorobku józefologicznego.

Najnowsza bibliografia umożliwia stwierdzenie, że najczęściej podejmowaną problematyką była szeroko rozumiana historia kultu św. Józefa (podjęto ją w 30 publikacjach), prawie równorzędne

³⁸ R u m i ń s k i Stanisław ks., *Stan badań nad teologią i kultem św. Józefa w Polsce*, Ateneum Kapłańskie, 71 (1978), t. 90, s. 8.

³⁹ H a n c Wojciech ks., *Polskie Studium Józefologiczne*, w: *Studia Józefologiczne*, Kalisz 1989, t. I, s. 11.

wielkie zainteresowanie skupiły zagadnienia józefologiczne (25 publikacji), ponad połowę mniejszą uwagą obdarzono problemy z zakresu patrystyki, historii myśli i teologii (zaledwie 10 publikacji). Wreszcie na dalszym planie, gdy idzie o uwagę badaczy, pozostały problemy teologii biblijnej (7 przyczynków), teologii ascetycznej (4 prace) oraz historii liturgii (3 publikacje). Całość powyższych analiz odślania aneks nr 2a.

Jeśli chcielibyśmy zaprezentować najprężniejsze ośrodki badawcze, to należałoby wymienić kolejno: Włocławek – 18 publikacji (W. Hanc, F. Józwiak, K. Konecki oraz 6 przekładów autorów zagranicznych); Kraków – 17 publikacji (J. Bieniarz, A. Bober, F. Bracha, M. Chorzępa, Cz. Gil, B. Natoński, B. Wanat); Wrocław – 11 artykułów (T. Fitych, T. Hergesel), Warszawa – 9 artykułów (L. Balter, W. Miziołek, K. Romaniuk) i Poznań – 6 artykułów (M. Peter, J. Pytel, S. Rumiński). Na dalszym planie pozostały jeszcze takie centra zainteresowania jak Olsztyn, Opole, Sandomierz i Białystok.

Analizując dynamikę procesu publikacji możemy stwierdzić, że gwałtowny wzrost liczby polskich publikacji józefologicznych przypada na pięcioletni okres 1976-1980, kiedy opublikowano aż 25 artykułów, a to głównie dzięki ośrodkom w Warszawie i Poznaniu. Po czym w latach 1981-1985 dynamika ta uległa załamaniu, przygotowano bowiem tylko 14 artykułów, by w okresie 1986-1990 osiągnąć liczbę 33 publikacji (najbardziej aktywnymi były wówczas centra badawcze we Włocławku, Olsztynie, Krakowie i Warszawie). W ostatnim pięcioleciu odnotowujemy alarmujące załamania dynamiki publikacji wyrażone wskaźnikiem 4 publikacji czyli tylko 0,5% wszystkich polskich prac opublikowanych w postaci artykułów.

b) Sprawozdania i recenzje

Najstarsze ośrodki badań józefologicznych Valladolid (1947 r.) czy Montreal (1949 r.) dysponują swymi periodykami. Jak dotychczas takiego forum wymiany myśli brakuje kaliskiemu Studium Józefologicznemu od daty jego założenia z końcem 1969 roku. Pierwszą próbą przełamania tego stanu rzeczy podjęto w roku 1989 (dla uczczenia 20 rocznicy powstania polskiego centrum), wydając jak dotąd pierwszy i jedyny tom zatytułowany *Studia Józefologiczne*.

W tej sytuacji głównym organem publikującym większość efektów badawczych polskich i zagranicznych józefologów był znany ogólnopolski dwumiesięcznik *Ateneum Kapłańskie*, wydawany we Włocławku od lat 90-ciu. Przez długi okres czasu jego redaktorem naczelnym był ksiądz Jerzy Bagrowicz. W roku 1997 zastąpił go na tym stanowisku znany józefolog i wielce zasłużony dla kaliskiego studium jako sekretarz i prezes ksiądz Wojciech Hanc.

To głównie na łamach tego dwumiesięcznika kolejni prezesi i sekretarze Polskiego Studium, Józefologicznego: Stanisław Rumiński, Wojciech Hanc, Krzysztof Konecki i Jan Przybyłowski opublikowali sprawozdania z 24 odbytych spotkań polskich józefologów. Ponadto między innymi księża Albert Urbański, Stanisław Rumiński i Władysław Nowak byli autorami relacji z odbywających się co cztery lata międzynarodowych kongresów józefologicznych, w których zawsze uczestniczyła grupa 5-6 badaczy polskich. Najnowsze zestawienie 35 sprawozdań, wywiadów i recenzji dotyczących spotkań i prac polskich józefologów przynosi aneks nr 4, a ich ilość i częstotliwość publikacji rejestruje aneks nr 4a.

IV. Rozprawy naukowe dedykowane św. Józefowi

W interesującym nas trzydziestoleciu 1966-1996 przedłożono 42 prace naukowe. Dominującą tematyką okazała się historia kultu św. Józefa, której poświęcono aż 26 prac. W znacznie mniejszym stopniu polscy badacze interesowali się problemami teologii i egzegezy biblijnej, o czym świadczy liczba tylko 7 prac. Natomiast o przyczynach badawczych sensu stricto józefologicznych można mówić w przypadku 4 prac. Jeszcze mniejszym zainteresowaniem, bowiem tylko w dwóch pracach, objęto problematykę kultu liturgicznego św. Józefa Oblubieńca i Patrona Kościoła Powszechnego.

O największej dynamice zainteresowania polskich teologów kultem i znaczeniem posłannictwa św. Józefa można mówić w latach 1975-1980, w którym aż 146 prac naukowych tego typu podejmuje tę problematykę. Z kolei w dwudziestoleciu 1975-1995, pomimo, iż dynamika ta osłabła o połowę, to w przeciągu każdych następnych pięciu lat przedkładano dalszych 6-8 prac naukowych różnej rangi. W efekcie okres tego dwudziestolecia zaowocował dorobkiem refleksji józefologicznej zawartym w liczbie 36 prac naukowych. W komunikatywny i uproszczony sposób zjawisko to analizuje i ilustruje aneks nr 3a.

a) Rozprawy doktorskie

We wspomnianej liczbie 42 prac naukowych znajdujemy trzy rozprawy doktorskie, które zostały obronione w krótkim okresie lat 1980-1983 na dwu polskich uczelniach – w Krakowie w Papieskiej Akademii Teologicznej oraz w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wszystkie trzy dysertacje inspirowane były pracami polskiego Studium Józefologii z siedzibą w Kaliszu, a reprezentują sobą trzy typy monografii.

Pierwsza z nich dotyczy teologicznego opracowania tylko jednej kategorii źródeł, widzianej w polskiej pieśni religijnej dedykowanej św. Józefowi. Jej autorem jest ksiądz Tarsycjusz Sinka ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego de Paulo, czynny jako wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Gościkowie – Paradyżu na terenie diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Przygotowana przezeń rozprawa nosi tytuł: *Kult św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku jego czci*, a powstała w roku 1980⁴⁰.

Monografię historii kultu św. Józefa w ramach męskiej wspólnoty na terenie jednego miasta przygotował ojciec Benignus Józef Wanat karmelita prowincji zakonnej krakowskiej, wykładający historię Kościoła na tamtejszym Międzynarodowym Instytucie Teologicznym. Rozprawa ta została obroniona w roku 1982, podobnie jak i poprzednia w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Nosi ona tytuł: *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*⁴¹.

Trzeci typ monografii, to pierwsza nie tylko na gruncie polskim, wszechstronna synteza historii kultu św. Józefa, dotycząca całego bardzo dynamicznego regionu jakim był Śląsk w okresie od średniowiecza do momentu sekularyzacji zakonów w roku 1810. Największą wartość tej rozprawy stanowi jednak dogłębne teologiczne studium rodzimej nauki o św. Józefie w „złotym” jej okresie XVII i XVIII wieku. W efekcie została zaprezentowana wielka summa józefologiczna śląskiego jezuita Jerzego Iwanka, będąca swego rodzaju historią nauki o św. Józefie. Najciekawszą i najbardziej odkrywczą jest pierwsza część tej dysertacji, umieszczająca prezentowaną naukę w obrębie teologii mistycznej, a poświęcona doktrynie opata krzeszowskich cystersów Bernarda Rosy. Jego teorie tzw. „Trójcy stworzonej” i mistycznych zaślubin duszy z Bogiem przez św. Józefa (teoria obrączek), wsparte monumentalnymi dziełami architektury i sztuki krzeszowskiego opactwa, w które wielce znany Michał Willmann zamknął myśl teologiczną Rosy, odsłaniają pierwszy znany w józefologii historycznej przypadek przeniesienia pobożności ku św. Opiekunowi Chrystusa na plan życia wewnętrznego. Autorem monografii noszącej tytuł: *Nauka o św. Józefie na Śląsku w XVII i XVIII w. na podstawie źródeł rodzimych* jest ksiądz Tadeusz Fitych, pracownik naukowy i dydaktyczny Papieskiego Fakultetu we Wrocławiu, który aktualnie pełni funkcję sekretarza Przewodniczącego Rady Konferencji Episkopatów Europy. Rozprawa ta została publicznie

⁴⁰ S i n k a Tarsycjusz CM, *Kult św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku jego czci*, praca doktorska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1980, ss. 254.

⁴¹ W a n a t Benignus Józef OCD, *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, praca doktorska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1982, ss. 230.

zaprezentowana w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w roku 1983, natomiast w roku 1990 została opublikowana drukiem przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁴², a następnie otrzymała w kraju i za granicą szereg pozytywnych recenzji.

b) Prace licencjackie i magisterskie

Drugim co do doniosłości rangi jest zbiór czterech prac licencyjnych ukończonych w okresie 1966-1980 roku. Zakres ocen prac badawczych aż dla trzech prac tego typu obejmuje całą Polskę. Pierwszym, tak szeroko przebadanym zagadnieniem, jest kult liturgiczny. Przyczyniła się do tego siostra Kazimiera Białczak OSB, w swej rozprawie zatytułowanej *Kult liturgiczny św. Józefa w Polsce w świetle ksiąg liturgicznych*, którą przedłożyła w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w roku 1966. Z kolei problematykę kultu św. Józefa w Polsce na podstawie karmelitańskich modlitewników brackich XVII i XVIII wieku przedłożył na tym samym uniwersytecie w roku 1980 ks. Józef Jopek. Wreszcie ksiądz Tarsycjusz Sinka CM w roku 1973 opracował temat kultu św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku Jego czci. Natomiast praca licencjacka ks. Tadeusza Fitycha przedłożona w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w roku 1977 jest wielostronnym opracowaniem kultu św. Józefa w obrębie opactwa cystersów krzeszowskich w latach 1669-1810.

Najlichnieszą kategorię opracowań (bo w liczbie 35) stanowią prace magisterskie. Największe natężenie ich powstawania odnotowujemy w pięcioleciu 1976-1980, kiedy to powstało 11 tego typu prac, natomiast w dwudziestoleciu 1976-1995 powstało ich aż 31. Większość z nich podjęła zagadnienie historii kultu św. Józefa. Ze względu na interesującą nas w tym artykule problematykę warto odnotować pracę magisterską księdza Eugeniusza Pasternaka *Kult św. Józefa w polskiej literaturze teologicznej po II Soborze Watykańskim*, przedłożoną w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w roku 1990 r. Pomimo niekompletnego zestawu bibliografii i braku dojrzałej oceny (co jest zrozumiałe ze względu na pierwsze i tak barczo wymagające studium podjęte przez młodego, początkującego teologa), praca ta zachowuje jednak znaczną wartość dokumentacyjną.

---

⁴² Fitych Tadeusz ks., *Trójca stworzona – nauka o św. Józefie na Śląsku*. Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1990 (Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego, 89), ss. 294.

V. Ośrodki największego zainteresowania postacią Patrona Kościoła Powszechnego

Jeśli początki kultu św. Józefa mają miejsce już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa przeżywanego w Kościele Wschodnim, to apogeum jego rozwoju odnotowujemy dopiero na Zachodzie w czasach nowożytnych. Ze względu na szczególne znaczenie tegoż kultu w Historii Zbawienia, był on nadal usilnie pielęgnowany, w tym także przez wszystkich ostatnich papieży. Natomiast wśród zasłużonych centrów badawczych rozwijających teologiczną refleksję nad kultem św. Józefa takich jak: Północno-Amerykańskie Stowarzyszenie Józefologiczne ze stałą siedzibą w Montrealu (1949 r.), Józefologiczne Stowarzyszeniu Ibero-Amerykańskim w Valladolid (1947 r. i 1951 r.), Włoskie Centrum Józefologiczne z siedzibą w Rzymie (1952 r.), Centrum Meksykańskie w Meksyku (1963 r.). Wymienić możemy również Polskie Studium Józefologiczne z siedzibą w Kaliszu, istniejące od 24 września 1969 roku.

U jego genezy tkwi z jednej strony społeczne zapotrzebowanie Ludu Bożego żyjącego w pobliżu kaliskiego sanktuarium św. Józefa (czczonego od poł. XVII w. w tamtejszym cudownym obrazie św. Rodziny), a z drugiej postać krakowskiego karmelity Alberta Urbańskiego (byłego więźnia obozu w Dachau, który wraz gronem kapłanów proszących Patrona Kościoła o orędownictwo, został zeń oswobodzony w sposób zastanawiający), który w latach 1969-1976 pełnił funkcję pierwszego prezesa kaliskiego studium. Dzięki poparciu biskupa Antoniego Pawłowskiego jako ordynariusza włocławskiego i przedstawiciela Konferencji Episkopatu Polski do spraw mariologicznych, zrozumieniu Prymasa Tysiąclecia kardynała Stefana Wyszyńskiego i gotowości współpracy wyrażonej ze strony dominikanina Bernarda Przybylskiego, cenionego powszechnie mariologa, mogła nastąpić erekcja Polskiego Studium, której dokonał już biskup Jan Zaręba jako nowy ordynariusz włocławski.

W skład powyższego studium weszli doświadczeni przedstawiciele wielu dyscyplin teologicznych. W krótkim czasie opracowano program badań nad teologią i historią kultu św. Józefa (w tym ostatnim przypadku podzielono Polskę na cztery regiony badawcze) oraz wyrażono pragnienie opublikowania dziesięcioletnich efektów prac badawczych w trzypięciowym dziele zbiorowym. Na początku 1970 roku ksiądz kardynał Stefan Wyszyński udzielił pisemnej aprobaty dla programu pracy Studium⁴³. W następnych latach, za zgodą

⁴³ R u m i ń s k i Stanisław ks., *Stan badań nad teologią i kultem św. Józefa w Polsce*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 10.

Konferencji Episkopatu Polski, rozesłano ankietę w celu udokumentowania form kultu św. Józefa aktualnie pielęgowanych w poszczególnych diecezjach i rodzinach zakonnych oraz umacniano kontakty i wymianę doświadczeń z innymi centrami tego typu. Kulminacyjnym momentem tej wymiany było zorganizowanie w dniach 22 do 29 września 1985 roku w Kaliszu IV Międzynarodowego Kongresu Józefologicznego⁴⁴.

Od początku swego istnienia siłę motoryczną kaliskiego studium józefologii inicjującą na obszarze całej Polski szeroki zakres prac badawczych, stanowiło niezbyt liczne grono osób. Tworzyli je Prymas Tysiąclecia kardynał Stefan Wyszyński i biskup włocławski Antoni Pawłowski oraz pierwsi prezesi: A. Urbański, S. Rumiński, F. Bracha i wieloletni sekretarz, a potem również prezes H. Hanc. W znaczący sposób rozszerzali je wybitni specjaliści licznych dyscyplin teologicznych (m.in. L. Balter; A. Bober SJ; J. Bieniarz; F. Gołębiowski OP; bp P. Gołębiowski; L. A. Krupa; J. Łach; bp W. Miziołek; B. Natoński SJ; M. Peter; W. Pietkun; B. Przybylski OP; J. Pytel; bp K. Romaniuk; W. Schenk; F. Schreder CR; W. Smereka; W. Smoleń; E. Szymanek; bp J. Wojtkowski; M. Wolniewicz; H. Wyczawski OFM). Na dalszym etapie do grona tego dołączyli młodzi znawcy przedmiotu, którzy przygotowali pierwsze na gruncie polskim opracowania monograficzne, w formie różnego typu publikacji książkowych czy też prac licencyjnych i dysertacji doktorskich. Do tego kręgu specjalistów należą między innymi: K. Białczak OSB; M. Chorzępa CM; T. Fitych; Cz. Gil OCD; J. Jopek; F. Józwiak; W. Nowak; J. Piskorska; T. Sinka CM; D. Siuta; L. Strada SDB; B. J. Wanat OCD. Wokół wielu specjalistów z tak poszerzonego grona badawczy gromadziły się szeregi studentów czy też współpracowników. Stąd to można mówić o powolnym tworzeniu się małych regionalnych centrów badawczych, naturalnie w szerokim tego słowa znaczeniu. I tylko tak rozumując zaprezentowaliśmy powyżej polski dorobek w zakresie publikacji i prac naukowych.

Przechodząc do całościowej oceny 30-letniego bez mała dorobku, począwszy od tematyki referatów wygłaszanych na corocznych spotkaniach Polskiego Studium w Kaliszu, jak też śledząc problematykę wydanych pozycji książkowych, publikacji, a wreszcie

---

⁴⁴ H a n c Wojciech ks., *Patron doskonały* [Międzynarodowy Kongres Józefologiczny w Kaliszu]. Rozmowę przepr. Tadeusz P u l c y n, *Przegląd Katolicki* 1985 nr 38, s. 2; *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny* (Kalisz 22-29.IX.1985 r.), *Chrześcijaństwo Współczesność* 1986, nr 1, s. 92-94; H a n c Wojciech ks., *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny – podsumowanie*. Ateneum Kapłańskie, 107 (1986), s. 331-336; D y m k o w s k a Judyta Anna, *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny w Kaliszu*, *Rocznik Kaliski*, t. 20(1987) s. 321-326.

przedłożonych prac naukowych odkrywamy powtarzającą się prawidłowość. Otoż z wyjątkiem kategorii książek najczęściej podejmowanym zagadnieniem jest szeroko rozumiana historia kultu św. Józefa (39% wszystkich prac), która zdominowała nawet tematykę teologicznych podstaw wchodzących w zakres doktryny józefologicznej (tylko 21% wszystkich badań; widać to dobitnie w przypadku prac naukowych). Rzadziej podejmowane są zagadnienia teologii ascetycznej (15% całości prac), biblijnej (10%), dziejów teologii (8%) i liturgii (5%) teologii pastoralnej i ekumenicznej, teologii patrystycznej oraz historii sztuki. Jak dotychczas na gruncie polskim praktycznie nie podjęto jeszcze systematycznych prac nad analizą i syntezą ankiety przeprowadzonej w latach siedemdziesiątych (magisterium Kościoła, rodzima mistyka i polskie szkoły duchowości, liturgia Kościołów Wschodnich, liturgia „Kościoła domowego”, folklor, sztuka kościelna (tzn. malarstwo, rzeźba, i muzyka), czy też literatura piękna i dramaturgia). Ponadto udoskonalić i zintensyfikować należy prace prowadzone na rzecz dokumentacji, udostępniania i popularyzacji efektów dotychczas ukończonych badań.

Wiele doniosłych wniosków dostarcza analiza dynamiki badawczej polskiego studium józefologii odnotowanej w formie publikacji (zob. aneks nr 5). Jest faktem wielce wymownym, że lata 1976-1990 wyznaczają najwyższy wskaźnik dla wszystkich czterech analizowanych kategorii publikacji. W tym to „złotym” piętnastoleciu wydano aż 13 czyli 72% wszystkich książek, 86% tzn. 72 z 84 artykułów, a ponadto 30 z 42 prac naukowych co w danych bezwzględnych stanowi 71%, a wreszcie aż 66% całości sprawozdań – wywiadów – recenzji traktowanych łącznie jako jedna kategoria. Ujmując rzecz globalnie możemy powiedzieć, że zrealizowano aż 77% wszystkich publikacji. Ważnym sygnałem dla całego środowiska kaliskiego centrum są dane odśladające spadek dynamiki ostatnich pięciu lat 1991-1996. Otoż ilość publikacji tego okresu jest znacznie mniejsza i to nie tylko w porównaniu z wyjątkowo niekorzystną dekadą lat 1966-75 (jeśli idzie o samą możliwość publikowania), będącą zarazem pierwszym pięcioleciem istnienia kaliskiego studium (1970-1976). W jeszcze większym stopniu dostrzegamy ów gwałtowny proces załamania się dynamiki publikacji w zestawieniu z latami 1976-1980, kiedy to osiągnięto największy wskaźnik publikacji, pomimo że obfitowały one w wiele ograniczeń zewnętrznych.

VI. Wnioski i postulaty badawcze

- 1) Polskie Studium Józefologii w Kaliszu od roku 1969 odegrało ważną rolę koordynującą i inspirującą powstanie ponad 250 referatów i publikacji; zorganizowało około 28 Spotkań polskich józefologów i IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny, a ponadto było licznie reprezentowane na wszystkich sześciu kongresach międzynarodowych, pomimo tego zaprezentowane powyżej publikacje rodzime jeszcze ciągle w nikłym stopniu uwzględniają eklezjologię komunii Soboru Watykańskiego II, implikującą trynitarny egzemplaryzm zarówno w zakresie kultu świętych, jak też mariologii i józefologii.
- 2) Za relikkt należy uznać ciągle jeszcze żywy trend metodologiczny zmierzający do autonomii józefologii, jak też uprawianie tej dyscypliny w sposób ahistoryczny, czysto spekulatywny i aprioryczny, z jednostronnym akcentowaniem trzeciego, wyjątkowego miejsca św. Józefa w hierarchii kultów świętych, czy też akcentowaniem tylko największych godności św. Józefa jako Oblubieńca NMP, przybranego Ojca Chrystusa i Patrona Kościoła Powszechnego, ale pozbawiony syntez i nie wykorzystujący w dostateczny sposób dorobku teologii biblijnej, patrystycznej oraz opracowań najnowszej mariologii, eklezjologii i mistyki.
- 3) Publikacje o charakterze ascetycznym i pastoralnym nadal w nikłym stopniu ukazują konieczność nie tylko rozwijania kultu i czci św. Józefa, ale przede wszystkim przejmowania sposobu jego bycia jako ciągle aktualnego wzoru życia zarówno indywidualnego jak i społecznego (zob. RC., n.1, 19, 32), jest on bowiem patronem jedności Kościoła Powszechnego, postrzeganego jako Mistyczne Ciało Chrystusa i bogatego w kulturę relacji trynitarnych w procesie stawiania się coraz wierniejszą „ikoną” Trójcy Świętej.
- 4) Soborowe przedstawienie pojęcia józefologii i jej metody:
  - Sobór oznacza rewolucję dla całej teorii teologicznej. Zmiana ta w żywy sposób wpłynęła na rozwój poprawnej świadomości. Najlepszym tego przykładem są konstytucje soborowe: *Lumen gentium*, *Dei verbum* i *Gaudium et spes*, które nie tylko zespoliły traktaty: religioznawczy, trynitarny, chrystologiczny i eklezjologiczny, ale związały ściśle ze sobą postawę otwartości i dialogu ze świadectwem, autoapologią i świadomością żywego Ludu Bożego. Stąd to cała posoborowa teologia wyrasta z Objawienia transcendentnego (z góry) i immanentnego (z dołu, wnętrza duszy), z rzeczywistości Jezusa Chrystusa – Emmanuela – czyli Boga Bliskiego, z Kościoła istniejącego i stawiającego się nieus-

tannie w czasie i przestrzeni, z nieustannych ingerencji Trójcy Świętej w dzieje świata i ludzkości, oraz z dobra każdego bytu stworzonego. W ten to sposób teologia staje się coraz bardziej nauką o dziejach zbawienia, dokonujących się koekstensywnie w stosunku do dziejów. Ponadto, tak jak ma to miejsce w Kościele naszej doby, gdzie coraz bardziej umacnia się przekonanie, że uprawianie mariologii wymaga szczególnego zmysłu teologicznego i mistycznego, tak też musimy sobie powiedzieć, że w pięćdziesiąt lat od powstania w świecie pierwszych centrów józefologicznych przychodzi już stosowny czas, aby dokonać pogłębionego przedstawienia przedmiotu i metod uprawiania józefologii. Powinna być to dyscyplina teologiczna oparta o Biblię, patrystykę, historię dogmatów i teologii, jak też historię Kościoła, a w swej systematycznej refleksji miałyby ona posiadać charakter eklezjalny i historiozbawczy, chrystocentryczny, mariotypiczny i personalistyczny i w ten sposób uzdalniając wszystkich wierzących do wcielania w życie trynitarnego egzemplaryzmu.

- 5) Dokumentowanie i udostępnianie prac badawczych ośrodka:
  - rozwiniecie szerokiego i dynamicznego procesu badań wymaga lepszego uzgodnienia i zharmonizowania wysiłków w zakresie dokumentacji i udostępniania efektów badań; korzystną byłaby w tym zakresie wymiana doświadczeń z Polską Federacją Bibliotek Kościelnych „Fides” oraz wykorzystanie mediów elektronicznych (m.in. umieszczenia danych bibliograficznych oraz wszystkich dotychczasowych prac na płytach CD, czy też umieszczenie ich w sieci internetowej);
  - szybkie aktualizowanie bibliografii przedmiotu w zakresie polskiej literatury jak też katalogu ukończonych i rozpoczętych prac naukowych.
- 6) Sympozja krajowe i międzynarodowe kongresy józefologiczne:
  - usprawnić informację, organizację spotkań i kongresów (m.in. ograniczyć wielkość programu bądź też czas samych tylko wystąpień) i przyspieszyć publikowanie materiałów kongresowych, wyposażając je w streszczenia w kilku wersjach językowych (głównie z myślą o studentach i duszpasterzach odpowiedzialnych za ośrodki pielgrzymkowe);
- 7) Wydawanie własnego periodyku i regularnie ukazujących się prac zbiorowych:
  - zgromadzony przez ośrodek bogaty dorobek badawczy oczekuje na szybkie powstanie periodyku (choćby nawet dwurocznika);
  - niezwykle cenne byłyby monograficzne syntezy dotychczas przeprowadzonych badań w ramach jednej dyscypliny (np. historii

kultu; teologii biblijnej; dziejów liturgii itp. warto byłoby wykorzystać w tym celu istniejące już prace magisterskie i licencjackie, udoskonalając i syntetyzując je w taki sposób, jak to czynił ks. prof. W. Schnek);

– należałoby zmienić stan rzeczy w zakresie wydawania prac naukowych, jak dotychczas w całości opublikowana została tylko jedna praca doktorska i licencjacka, z pozostałych wydano zaledwie fragmenty, bądź pozostały one dostępne jedynie na zasadzie rękopisu w zbiorach bibliotecznych.

8) Postulaty badawcze:

– przygotować józefologiczną syntezę na bazie całego magisterium Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem nauczania Jana Pawła II (adhortacja *Redemptoris Custos*, przemówienia, homilie, katechezy);

– zgromadzić, udokumentować i przanalizować świadectwa księży, którzy doświadczyli orędownictwa św. Józefa w trakcie II wojny światowej na terenie obozu w Dachau;

– przeanalizować i opracować dane zawarte w ankiecie rozesłanej w latach siedemdziesiątych do wszystkich polskich diecezji;

– mając na uwadze m.in. zasadę „lex orandi, lex credendi” należy podjąć intensywne badania w zakresie rodzimej mistyki i polskich szkół duchowości, jak też liturgii Kościołów Wschodnich, liturgii „Kościoła domowego”, folkloru, historii kultury, sztuki kościelnej (tzn. malarstwa, rzeźby i muzyki), czy też literatury pięknej;

– całościowo przebadać nie odkryte jeszcze trzy regiony Polski: Krakowa i Małopolski; Kalisza i Wielkopolski oraz Warmii;

– przedłożyć opracowanie monograficzne na temat roli św. Józefa w duchowości polskich świętych i założycieli rodzin zakonnych.

9) Współpraca z polskimi uczelniami:

– w pierwszej kolejności należałoby pielęgnować regularne konsultacje z czołowymi mariologami, specjalistami w zakresie chrystologii, eklezjologii jak też przedstawicielami teologii biblijnej, patrystycznej, duchowości, liturgii i życia zakonnego oraz historii Kościoła i teologii, a wreszcie specjalistami w zakresie teologii Kościołów Wschodnich;

– cenną byłaby interdyscyplinarna wymiana z historykami kultury, literatury, sztuki i muzyki;

– korzystną byłaby promocja magistrantów i doktorantów podejmujących zagadnienia badawcze koordynowane przez Polskie Studium Józefologiczne.

10) Wymiana doświadczeń z zagranicznymi centrami józefologicznymi:

- ulepszenie wzajemnej komunikacji, wymiany naukowców, publikacji i dostępu do zbiorów bibliotecznych (korzystając m.in. z mediów elektronicznych i internetu);
- współpraca w zakresie opracowanie prezentacji józefologii jako dyscypliny teologicznej opartej o refleksję płynącą z innych dziedzin teologii i adekwatnych dla tego celu metod badawczych;

Na koniec wypada nam raz jeszcze dobitnie podkreślić, iż pogłębiona w duchu Soboru mariologia i józefologia mają kształtować kult świętych, pielęgnowany w jego funkcji historiozbowczej i eklezjotwórczej, miałyby więc umacniać bycie Kościoła, który odkrywając coraz głębiej swoją tożsamość, zmierza konsekwentnie do bycia w świecie (w postawie służby), coraz bardziej czytelną „ikoną” Trójcy Świętej (por. J 17,21). Tylko tak żyjący Kościół w pełni realizuje zadanie nowej ewangelizacji. Taki sposób bycia i stawanie się Kościołem dobitnie i komunikatywnie opisał kard. Ratzinger, mówiąc: „Kościół – to nie aparat, ani nie sama tylko instytucja, względnie jakaś wielkość socjologiczna. Kościół – to osoba. To kobieta. To matka. Kościół jest żywy. Maryjne pojmowanie Kościoła - to najbardziej zdecydowane przeciwieństwo wyłącznie organizacyjnego czy biurokratycznego pojęcia Kościoła. Nie możemy ustanowić Kościoła; musimy nim być. I faktycznie jesteśmy Kościołem; Kościół zaś jest w nas tylko w tej mierze, w jakiej istotę naszą kształtuje wiara – ponad działaniem i wykonywaniem. Kościołem stajemy się przede wszystkim w naszym bytowaniu maryjnym. Kościół nie został zresztą pierwotnie ustanowiony, lecz zrodzony. Zrodził się, gdy w duszy Maryi zbudziło się fiat. Tego właśnie najgłębiej chciał Sobór: aby w naszych duszach obudził się Kościół. Maryja wskazuje nam tu drogę”⁴⁵.

---

⁴⁵ Kard. J. Ratzinger, *Eklezjologia Soboru Watykańskiego II*, w: *Kościół – ekumenizm – polityka*. Communio, t. 5: 1990, s. 27.

KSIĄŻKI

(zestaw chronologiczny)

1. K a l i n o w s k i Zenon ks., *Z dziejów kultu o św. Józefie*. Kalisz 1970;
2. G a u t h i e r Paul, *Cieśla z Nazaretu*, Warszawa 1972;
3. S t r a d a Lucjan ks. SDB, *Patron doskonaly: trzy serie czytań o świętym Józefie na miesiąc marzec*. Wstępy naukowe napisali: o. Albert Z. U r b a ń s k i O C, ks. F e l i k s S c h r e d e r C R. Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, Kraków 1976, ss. 318;
4. D o b r a c z y ń s k i Jan, *Cień Ojca*. Warszawa, Pax, 1977, 1978², 1980³, 1985⁴, 1987⁵, 1994⁶;
5. *Historia sanktuarium i pieśni ku czci św. Józefa*. Kalisz 1978;
6. *Pieśni ku czci św. Józefą*. Kalisz 1978;
7. F i l a s Francis Lad SI, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy* tł. [z ang.] F. D y l e w s k i C R L, J. O z ó g S J, s. D. S i u t a, Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1979, 1989, cz. 1-7;
8. *Józef z Nazaretu*, praca zbiorowa, red. O. S t o k ł o s a O C D, t. 1-2, Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1979, ss. 350, 366;
9. K a l i n o w s k i Zenon ks., *Rozważania o św. Józefie*. Warszawa, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, 1979, ss. 165;
10. W a n a t Benignus Józef O C D, *Kult Świętego Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie: informator historyczny*. Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1981, ss. 230;
11. *Idźcie do Józefa: modlitewnik* (Świętemu Józefowi Patronowi Krakowa w hołdzie). Teksty zebrał i opracował o. Benignus Józef W a n a t O C D, Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1982, ss. 224;
12. *Śpiewnik Jubileuszowy: Świętego Józefa pieśnią wysławiamy. Msza jubileuszowa oraz zbiór 100 pieśni [...] ku czci Świętego Józefa Oblubieńca N.M.P. i Patrona Kościoła Świętego*. Tarnów. Zgromadzenie Sióstr św. Józefa, 1983, ss. 228;
13. K r ę ż o ł e k Teresa, *Świętego Józefa pieśnią wysławiamy*. Tarnów 1983, ss. 287;
14. K a p u s t a Teofil Stanisław O C D, *Święty Józef mistrzem naszej modlitwy*. Kraków, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, 1986, ss. 117;

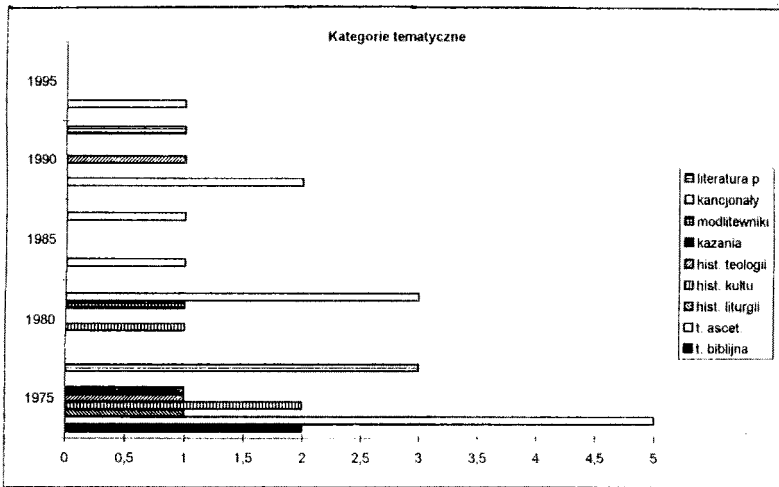
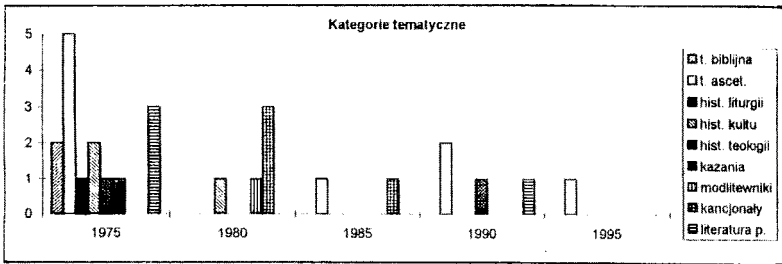
15. F i t y c h Tadeusz ks., *Trójca stworzona: nauka o św. Józefie na Śląsku*. Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1990 (Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego, 89), ss. 294;
16. S i n k a Tarsycjusz CM, *Nowenna św. Józefa*. Kraków, Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, 1992, ss. 14;
17. K r a k o w s k i Rajmund, *Św. Józef*, wyd. 2, Kraków, Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, 1994, ss. 16;
18. B o s a k Pius Czesław OP, *Jezus – Maryja – Józef: konkordacja*. Pessano (MI) Italy, Mimep-Docete, 1995, ss. 255.

18 KSIĄŻEK

Aneks nr 1a

	1975	1980	1985	1990	1995	
t. biblijna	2					2
t. ascet.	5		1	2	1	9
hist. liturgii	1					1
hist. kultu	2	1				3
hist. teologii	1			1		2
kazania	1					1
modlitewniki		1				1
kancjonały		3	1			4
literatura p.	3			1		4
	18	5	2	4	1	27

ARTYKUŁY:
(zestaw alfabetyczny)

1. B a l t e r Lucjan SAC, *Królewskość świętego Józefa*. Ateneum Kapłańskie, 76(1984), t. 103, s. 113-127.
2. B a l t e r Lucjan SAC, *Problem udziału św. Józefa w kapłańskiej godności Chrystusa*, Ateneum Kapłańskie, 73 (1981), t. 96, s. 280-290.
3. B a l t e r Lucjan SAC, *Udział św. Józefa w Troistym wymiarze posługi i posłannictwa Chrystusa*. Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej, 8 (1982), s. 36-64.
4. B a l t e r Lucjan SAC, *Święty Józef jako prorok*. Ateneum Kapłańskie, 77(1985), t. 104, s. 460-472.
5. B a l t e r Lucjan SAC, *Św. Józef odczytany na tle Encykliki Dives in misericordia*, w: *Studia Józefologiczne*, t. I, s. 46-60.
6. B a l t e r Lucjan SAC, H a n c Wojciech ks., *Charakterystyka ośrodków józefologicznych – ośrodek kaliski*. Ateneum Kapłańskie, 107 (1986), s. 224-226.
7. B i a ł c z a k Kazimiera OSB, *Kult liturgiczny św. Józefa w Polsce w świetle ksiąg liturgicznych*, w: *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, t. 2, red. M. R e c h o w i c z, W. S c h e n k. Lublin 1976, s. 31-88.
8. B o r y n a K. ks., *Oblubieńcza miłość św. Józefa w wymiarze antropologiczno-psychologiczno-teologicznym*, w: *Studia Józefologiczne*, t. I, s. 62-82.
9. B i e n i a r z Janina, *L'essor du culte de saint Joseph en Pologne du XVe au XVIIIe siecle*. Cahiers de Josephologie, 25 (1977), s. 677-685.
10. B o b e r Andrzej SJ, *Mała antologia patrystyczna o św. Józefie*, w: F.L. F i l a s SJ, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*. Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1979, s. 392-429.
11. B r a c h a Franciszek CM, *Kult św. Józefa w Polsce*, w: F.L. F i l a s SJ, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*. Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1979, s. 327-368.
12. B r a c h a Franciszek CM, *Kult św. Józefa w ujęciu ks. J. Bilczewskiego abpa lwowskiego*. Kronika Diecezji Włocławskiej, 55(1972), s. 228-235.
13. B r a c h a Franciszek CM, *Św. Józef szczególnym patronem miasta Krakowa*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 76-89*

14. Brändle Francisco OCD, *Historia Józefa i jej wpływ na teologię świętojózefową według Ewangelii św. Mateusza*, tł. Krzysztof Bardski. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 227-238***.)
15. Carrasco José A. OCD, *Świętojózefowa teologia duchowości*, tł. K. Bardski. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 239-249)
16. Clavel Juan A. ks., *Bractwa [św. Józefa] – wyrazem kultu*, tł. K. Bardski, Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 316-321**)
17. Chorzępa M. CM, *Wprowadzenie do pierwszego zeszytu Studiów Józefologicznych*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, t. I, s. 5-8.
18. Chorzępa M. CM, *Przejawy kultu św. Józefa w zabytkach sakralnych Starego Krakowa*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, t. I, s. 105-120.
19. Chorzępa M. CM, *Presence de Saint Joseph an XVIIe siecle*. Cahiers de Josephologie, t. 35(1987); Ruch Biblijny i Liturgiczny, 42(1989), nr 4, s. 315-317;
20. Fitych Tadeusz ks., *Bernard Rosa (1624-1696) – opat krzeszowskich cystersów – jako propagator kultu św. Józefa*, w: *Józef z Nazaretu*, t. 2, Kraków 1979, s. 267-290.
21. Fitych Tadeusz ks., *Bernard Rosa, Abbe de Krzeszów et la devotion á saint Joseph*. Cahiers de Josephologie, 29(1981), s. 378-402.
22. Fitych Tadeusz ks., *Bernarda Rosy nauka o św. Józefie w świetle koncepcji mistycznych zaślubin duszy z Trójcą stworzoną*. Colloquium Salutis, 16(1984), s. 119-165.
23. Fitych Tadeusz ks., *Cystersi w Krzeszowie jako propagatorzy kultu św. Józefa na Śląsku w XVII i XVIII wieku*. Colloquium Salutis, 10 (1978), s. 121-146.
24. Fitych Tadeusz ks., *Kult św. Józefa na Śląsku w XVII i XVIII wieku*, w: *Misericordia et Veritas: Księga pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Wincentego Urbana*, red. J. Mandziuk, J. Pater, Wrocław 1986, s. 147-171.
25. Fitych Tadeusz ks., *Mariotypiczna i chrystocentryczna orientacja józefologii Jerzego Iwanka SJ (1643-1693)*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 274-285**).
26. Fitych Tadeusz ks., *Saint Joseph et le Mariage mystique de l'âme avec la Trinité evêcé selon Bernard Rosa*. Cahiers de Josephologie, 32 (1984), nr 1, s. 57-77.
27. Fitych Tadeusz ks., *Polska książka o świętym Józefie w XIX wieku*. Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 65 (1996), s. 255-287.

28. Fitych Tadeusz ks., *Trójca stworzona jako podstawowa kategoria józefologii opata Bernarda Rosy SOC (1624-1696)*. Summariusium 10 (1981), s. 83-91.
29. Fitych Tadeusz ks., *Trynitarny egzemplaryzm w nauce o świętym Józefie u Bernarda Rosy i jego kontynuatorów*. Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, [Cz. 1] 18 (1985), s. 57-79; [Cz. 2] 19-20 (1986-1987), s. 103-131.
30. Fret Józef ks., *Z polskich kazań o św. Józefie (1946-1971)*. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978), t. 90, s. 64-75 *).
31. Gauthier Roland CSC, *Charakterystyka ośrodków Józefologicznych*. Ateneum Kapłańskie, 107 (1986), s. 222-223.
32. Gauthier Roland CSC, *Litanie o świętym Józefie w XVII wieku*, tł. ks. T. Korpusiński. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 310-315**).
33. Gauthier Roland CSC, *Święty Józef w historii zbawienia: rys biblijno-teologiczny* [tł. z fr.]. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 32-43*).
34. Gawelczyk Henryk ks., *Dzieje bractwa świętego Józefa przy książęcym klasztorze cystersów w Jemielnicy*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego, 12 (1987), s. 257-310.
35. Gil Czesław OCD, *Z dziejów kultu św. Józefa w prowincji polskiej karmelitów bosych*, w: *Józef z Nazaretu*, t. 2, Kraków 1979, s. 229-266.
36. Gołębiowski Franciszek OP, *Nauka Justyna Zapartowicza (Miechowity) o św. Józefie jako mężu Maryi i przybranym ojcu Syna Bożego*, w: *Józef z Nazaretu*, t. 2, Kraków 1979, s. 127-163.
37. Gołębiowski Piotr bp, *Św. Józef – opiekun Wspólnoty w Chrystusie*. Kronika Diecezji Sandomierskiej, 64 (1971) s. 9-10.
38. Gołębiowski Piotr bp, *Św. Józef podporą rodzin*. Kronika Diecezji Sandomierskiej, 66(1973), s. 1-2.
39. Gołębiowski Piotr bp, *Pomoc Św. Józefa w Roku Jubileuszowym*. Kronika Diecezji Sandomierskiej, 71 (1978), s. 8-10.
40. Gołębiowski Piotr bp, *Św. Józef wzorem życia rodzinnego*. Kronika Diecezji Sandomierskiej, 71(1978), s. 271-273.
41. Hanc Wojciech ks., *Józefologia współczesna*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, t. I, s. 24-31**).
42. Hanc Wojciech ks., *Józefologia współczesna na tle odbytych kongresów*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 208-216**).

- 43 H a n c Wojciech ks., *Koronacja obrazu św. Józefa Kaliskiego w dwusetną jej rocznicę* Ateneum Kapłańskie, 88(1996), t. 127, s. 247-259.
- 44 H a n c Wojciech ks., *Kult św. Józefa w Kaliskim sanktuarium w wieku XVII*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 250-261. Toż w: *Studia Józefologiczne*, Kalisz 1989, t.I, s. 88-104.
- 45 H a n c Wojciech ks., *Niepokój Józefa*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 5-7*).
- 46 H a n c Wojciech ks., *Opiekun Zbawiciela* [omówienie adhortacji apostołskiej Jana Pawła II o św. Józefie *Redemptoris custos*]. Ateneum Kapłańskie, 82 (1990), t. 115, s. 187-198.
- 47 H a n c Wojciech ks., *Polskie Studium Józefologiczne*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, t. I, s. 9-13.
- 48 H a n c, Wojciech ks., *Tematyka józefologicznych sympozjów*, w: *Studia Józefologiczne*. Kalisz 1989, t.I, s. 14-23.
- 49 H e r g e s e l Tomasz ks., *Legenda o Józefie Cieśli w kulcie Oblubienca Matki Bożej*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 27(1974), s. 221-230.
- 50 J ó z w i a k Franciszek ks., *Ojcostwo św. Józefa w świetle przekazów ewangelicznych*, w: *Studia Jozefologiczne*, Kalisz 1989, t.I, s. 32-43.
- 51 K o n e c k i Krzysztof ks., *Święty Józef w posoborowych tekstach Mszału i Liturgii godzin*. Ateneum Kapłańskie, 89(1997), t. 128, s. 73-82.
- 52 K r ó l i k o w s k i Janusz ks., *Biblijne miejsca józefologii*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 47(1994), nr 1, s. 42-48.
- 53 K u ś Jan ks., *Ołtarz św. Józefa w kościele Mariackim w Krakowie*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 32(1979), nr 2-3, s. 156-163.
- 54 M i z i o ł e k Władysław bp, *Kult św. Józefa w aspekcie ekumenicznym*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 54-63*).
- 55 N a t o Ń s k i Bronisław ks., *Kult św. Józefa wśród jezuitów polskich*, w: F.L. F i l a s SJ, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*. Kraków. Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1979, s. 369-392.
- 56 N o w a k Władysław ks., *Kult św. Józefa na ewangelickich Mazurach w XVII wieku*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 291-303**).
- 57 N o w a k Władysław ks., *Święty Józef w życiu religijnym wiernych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na Mazurach w XVIII wieku*. *Studia Warmińskie*, t. 27(1900), s. 293-308.
- 58 O j e d a José C.C. ks., *Święty Józef w Nowej Hiszpanii XVII wieku*, tł. K. B a r d s k i. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 304-309**).

- 59 P a w ł o w s k i Antoni bp, *Oreǳcie o św. Józefie jako Patronie Kościoła i Diecezji*. Kronika Diecezji Włocławskiej, 46(1963) s. 82-87.
- 60 P e t e r Michał ks., *Mąż sprawiedliwy (Św. Józef wg tekstu Mateusza 1, 19)*. W Drodze, 7(1979) nr 2, s. 48-56.
- 61 P i e t k u n Witold ks., *Dziewicze małżeństwo Maryi z Józefem w Duchu Świętym pierwowzorem zbawczego przymierza*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 44-53*).
- 62 P i e t k u n Witold ks., *Teologiczne refleksje nad rolą św. Józefa w historii zbawienia*. Kronika Diecezji Włocławskiej, 55(1972), s. 233-243.
- 63 P i s k o r s k a J., *Saint Joseph dans l'arat de la Warmie au XVII Siècle.*, w: *Présence de saint Joseph au XVII siècle*. Cahiers de Josephologie, 35 (1987) s. 761-775.
- 64 P y t e ł Jan ks., *Święty Józef na usługach opatrnościowych planów Boga*. Ateneum Kapłańskie, 73(1981) t. 96, s. 291-295.
- 65 R o m a n i u k Kazimierz ks., *Józef, mąż sprawiedliwy... (Mt 1, 19)*. Collectanea Theologica, 50(1980), f. 3, s. 25-34.
- 66 R u m i ń s k i Stanisław ks., *Stan badań nad teologią i kultem św. Józefa w Polsce*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t. 90, s. 8-17*).
- 67 R u m i ń s k i Stanisław ks., *Święty Józef w nauczaniu ks. Wincentego Granata*. Studia Sandomierskie, t., 2(1981) s. 143-148.
- 68 R u m i ń s k i Stanisław ks., *Z badań nad teologią i kultem św. Józefa*. Ateneum Kapłańskie, 76 (1984), t. 103, s. 451-455.
- 69 S c h e n k Waclaw ks., *Der liturgische Kult des Hl. Joseph in Polen vom Mittelalter bis zum 17Jh*. Cahiers de Josephologie, 25(1977), s. 623-631.
- 70 S c h e n k Waclaw ks., *Le devotion a saint Joseph en Pologne au XVII siecle d'apprés les livres de prieres des confreries de Carlmes Déchausses*. Cahiers de Josephologie, 29 (1981), s. 915-927.
- 71 S i n k a Tarsycjusz CM, *Dzieje i charakterystyka polskich pieśni nabożnych ku czci świętego Józefa*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 34(1981) nr 3, s. 182-185.
- 72 S i n k a Tarsycjusz CM, *Kult świętego Józefa w Polsce: rys historyczny*. Studia Paradyskie, 2 (1987), s. 311-335.
- 73 S i n k a Tarsycjusz CM, *Litania do św. Józefa: historia i propozycje*, w: *Studia Józefologiczne*, t. I, s. 83-87.
- 74 S i n k a Tarsycjusz CM, *Nabożeństwa ku czci świętego Józefa w Polsce*, w: *Józef z Nazaretu*. T.2, Kraków 1979, s. 213-228.
- 75 S i u t a Dolores s., *Elementy Józefowe w jubileuszowych obchodach stulecia zgromadzenia siostr św. Józefa*, w: *Studia Józefologiczne*, Kalisz 1989, t. I, s. 121-129.

- 76 Szreder Feliks CR, *Święty Józef a zjednoczenie hipostatyczne*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 27(1974) s. 215-220.
- 77 Szymańska Dacja CFrSJ, *Roła ideału świętego Józefa w kształtowaniu postaw zakonnych siostr józefitek (badania psychopedagogiczne)*, w: *Józef z Nazaretu*, 2, Kraków 1979, s. 165-212.
- 78 *Śmierć [świętego] Józefa*, tł. z kopt. Albertyna Szczudłowska, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, 6(1973), s. 277-278.
- 79 Wanał Benignus Józef OCD, *Łaskami słynący obraz świętego Józefa i jego kult w klasztorze Karmelitów Bosych w Krakowie na Podzamczu w XVII wieku*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 262-273**).
- 80 Wojtkowski Julian bp, *Część świętego Józefa w drukach braniewskich XVIII wieku*. Studia Warmińskie, 27(1990), s. 281-291.
- 81 Wojtkowski Julian bp, *O kulcie świętego Józefa w książkach polsko-niemieckich wydanych w XVII wieku*. Ateneum Kapłańskie, 78(1986), t. 107, s. 286-290.**).
- 82 Wolniewicz Marian ks., *Święty Józef w Ewangelii*. Ateneum Kapłańskie, 71(1978), t.90, s. 18-31 *).
- 83 Woźniak Jerzy CM, *Poglądy józefologiczne św. Efrema i Dionizego bar Salibi*. Vox Patrum, 7 (1987), s. 12-13, s. 418-425.
- 84 Ziółkowski Z., *Milczące orędzie . Adhortacja apostolska Jana Pawła II Redemptoris Custos – o św. Józefie*. Kierunki, R. 1990, nr 2, s. 3.

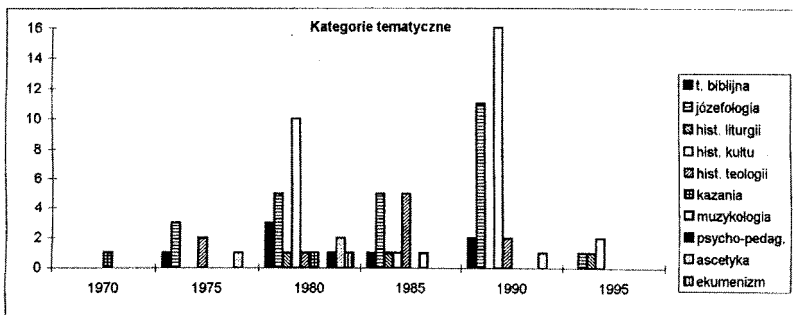
Legenda:

- *) specjalny numer „Ateneum Kapłańskiego” o podtytule *Etudes Josephologiques* prezentujący dorobek polskiego Studium Józefologii;
- **) specjalny podwójny numer „Ateneum Kapłańskiego” o podtytule *IV Kongres Józefologiczny* [Kalisz 1985].

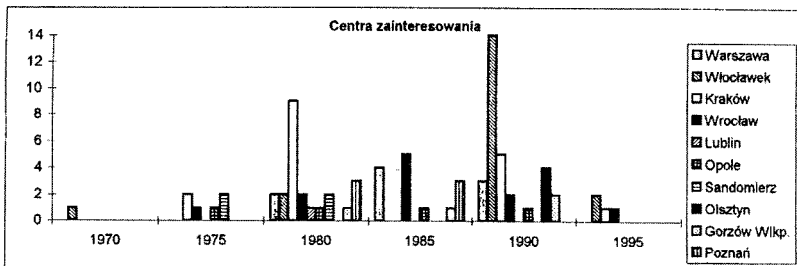
83 ARTYKUŁY

Aneks nr 2a

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
t. biblijna		1	3	1	2		7
józefologia		3	5	5	11	1	25
hist. liturgii			1	1		1	3
hist. kultu			10	1	16		29
hist. teologii		2	1	5	2	2	10
kazania	1		1				1
muzykologia				1			1
psycho-pedag.			1				1
ascetyka		1	2		1		4
ekumenizm			1				1
	1	7	26	14	32	4	83

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
Warszawa			2	4	3		9
Wrocław	1		2		14	2	16
Kraków		2	9		5	1	17
Wrocław		1	2	5	2	1	11
Lublin			1				1
Opole		1	1	1	1		4
Sandomierz		2	2				4
Olsztyn					4		4
Gorzów Wlkp.			1	1	2		4
Białystok		1	1				2
Tarnów			1		1		2
Poznań			3	3			6
	1	7	25	14	32	4	83

PRACE NAUKOWE
(zestaw alfabetyczny)

1. Białczak Kazimiera OSB, *Kult liturgiczny św. Józefa w Polsce w świetle ksiąg liturgicznych, praca licencjacka*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1966.
2. Błaszczuk Marian, *Troska biskupów włocławskich o kult świętego Józefa w latach 1880-1980*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1982, ss. XII, 77.
3. Broniec Janina, *Braterstwo św. Józefa we Lwowie*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1966.
4. Chojnacka Halina s., *Kult świętego Józefa w pismach i tradycji Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Niepokalanej Poczętej*, praca magisterska, Warszawa, Akademia Teologii Katolickiej, 1992.
5. Chodurek Józef, *Kult Świętego Józefa w Krakowie. Inwentarz kultu Świętego Józefa w zabytkach starego Krakowa*, praca magisterska, PWT Warszawa 1994, ss.68.
6. Fitych Tadeusz ks., *Kult św. Józefa w krzeszowskim opactwie cystersów w latach 1669-1810*, praca licencjacka, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1977.
7. Fitych Tadeusz ks., *Nauka o św. Józefie na Śląsku w XVII i XVIII w. na podstawie źródeł rodzimych*, praca doktorska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1983, ss.445.
8. Fret Józef ks., *Św. Józef w kaznodziejstwie polskim w latach 1946-1971*, praca magisterska, Warszawa, Akademia Teologii Katolickiej, 1972.
9. Graczykowski Andrzej ks., *Obraz św. Rodziny w kolegiacie kaliskiej*, praca magisterska, Lublin, KUL, 1975.
10. Hermet Joachim D., *Święty Józef w Apokryfach Nowego Testamentu*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski 1985, ss.93.
11. Hofman Zbigniew Zdzisław, *Kult świętego Józefa w świetle analizy polskich pieśni ku jego czci*, praca magisterska, Warszawa, Akademia Teologii Katolickiej, 1990, ss.83.
12. Jopek Józef ks., *Kult św. Józefa w Polsce na podstawie karmelitańskich modlitewników brackich XVII i XVIII w. Studium historyczno-liturgiczne*, praca licencjacka, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1980, ss. 174.

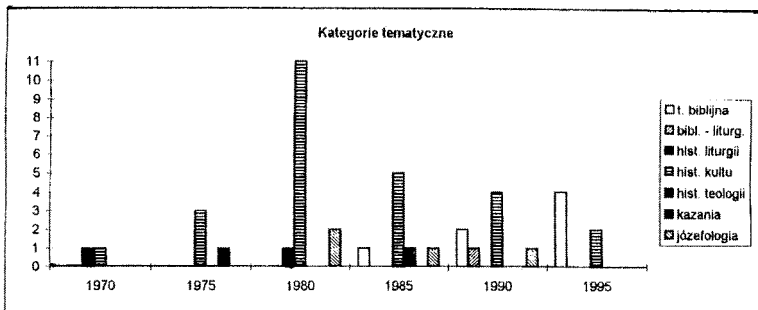
13. K a m i e n i e c k i Jan, *Rola św. Józefa w Ewangelii Dzieciństwa według przekazów apokryficznych*, praca magisterska, Wrocław, Papieski Fakultet Teologiczny, 1992, ss. 86.
14. K o w a l s k i Janusz ks., *Święty Józef we współczesnej katechezie polskiej*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1987, XII, ss. 165.
15. L i s z k a Stefan CRL, *Kult św. Józefa w kazaniach ks. opata Józefa Górnego CRL*, praca magisterska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1983, ss. 93.
16. Ł a t a k S. CRL, *Kult św. Józefa w kościele Bożego Ciała i przyległym klasztorze Kanoników Regularnych Lateraneńskich w Krakowie od 1405-1938*, praca magisterska, Kraków, ITKM, 1977.
17. Ł o j e k Edward CM, *Kult św. Józefa w kościele i klasztorze SS. Bernardynek w Krakowie przy ul. Poselskiej 21*, praca magisterska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1982, ss. 109.
18. M a ń k o w s k a Helena s., *Święty Józef w pismach Augustyna biskupa Hippony*, praca magisterska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1986, ss.79.
19. M a s ł o w s k i T., *Początek kultu św. Józefa w Krakowie*, praca magisterska, Kraków ITKM, 1977.
20. M y k a ł a Jerzy SchP, *Kult św. Józefa w dekanacie podgórskim na tle kultu św., Józefa w Starym Krakowie*, praca magisterska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1981, ss.59.
21. N u c k o w s k i Jan, *Biblijne motywy w godzinkach do św. Józefa*, praca magisterska, Wrocław – Gorzów Wlkp, Papieski Fakultet Teologiczny, 1994, ss.84.
22. P a w ł o w s k i Antoni, *Rola świętego Józefa w historii zbawienia na podstawie Ewangelii według św. Mateusza 1,18-25*, praca magisterska, Wrocław-Gorzów Wlkp., Papieski Fakultet Teologiczny, 1993, ss. 161.
23. P a s t e r n a k Eugeniusz ks., *Kult Św. Józefa w polskiej literaturze teologicznej po II Soborze Watykańskim*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1990, ss. XV, 77.
24. P i e t r u s z e w s k i Stanisław ks., *Kult św. Józefa w diecezji włocławskiej*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1980, ss.78.
25. P i e t r z a k Krzysztof ks., *Święty Józef w perykopie Mateusza 1,18-25*, praca magisterska, Warszawa, Akademickie Studium Teologii Katolickiej, 1986, ss.57.
26. R z e s z o w s k i Krzysztof, *Elementy józefologiczne w czasopiśmie Królowa Apostołów*, praca magisterska, Poznań, Papieski Wydział Teologiczny, 1981, ss.59.

27. Siuta Dolores s., *Elementy eklezjalne w józefologii poII Soborze Watykańskim*, praca magisterska, Warszawa, ATK, 1976.
28. Sinka Tarsycjusz CM, *Kult św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku Jego czci*, praca licencjacka, Gościkowo-Paradyż 1973.
29. Sinka Tarsycjusz CM, *Kult św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku ego czci*, praca doktorska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1980, ss.254.
30. Słoma H. ks., *Kult św. Józefa u Sługi Bożego ks. Bronisława Markiewicza*, praca magisterska, Krakow, ITKM, 1977.
31. Stramek J. CRL, *Kult św. Józefa kościele i parafii Bożego Ciała w Krakowie w ujęciu socjologiczno-historycznym*, praca magisterska, Kraków, ITKM, 1977.
32. Szczepaniak Romuald, *Kult św. Józefa w archidiecezji gnieźnieńskiej*, praca magisterska, Gniezno, WSD, 1979.
33. Szczygielnia G., *Zagadnienia patronatu św. Józefa nad Krakowem*, praca magisterska, Kraków, ITKM, 1977.
34. Szymańska Dacja s., *Rola ideału św. Józefa w kształtowaniu postaw zakonnych sióstr Józefitek*, praca magisterska, Lublin, KUL, 1971.
35. Szymański Jacek, *Oto sługa wierny i roztropny (Łk 12,42). Analiza teologiczna tekstów Mszy św. uroczystości świętego Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1990, ss.XX,76.
36. Toboła Zygmunt, *Kult liturgiczny św. Józefa*, praca magisterska, Gdańsk-Oliwa, WSD, 1976.
37. Tomaszewski Józef ks., *Charakter ojcostwa świętego Józefa*, praca magisterska, Lublin, Katolicki Uniwersytet lubelski, 1990, ss.VI,50.
38. Wachowiak Józef, *Cnoty św. Józefa na podstawie czasopisma Głos Karmelu*, praca magisterska, Poznań, Papieski Wydział Teologiczny, 1980, ss.112.
39. Wana Benignus Józef OCD, *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, praca doktorska, Kraków, Papieska Akademia Teologiczna, 1982, ss.230,
40. Więsik S. CRL, *Osoba i działalność opata J. Górnego CRL wielkiego apostoła św. Józefa* praca magisterska, Kraków, ITKM, 1979.
41. Włoszczyk Elżbieta s., *Święty Józef w Ewangelii Dzieciństwa Mateusza i Łukasza*, praca magisterska, Wrocław, Papieski Fakultet Teologiczny, 1996, ss.78.
42. Zawila Robert, *Zwiastowanie św. Józefowi: interpretacja Ewangelii IV Niedzieli Adwentu Mt (1, 18-25) w polskiej literaturze egzegetycznej i homiletyce*, praca magisterska, Wrocław, Papieski Fakultet Teologiczny, 1990, ss.73.

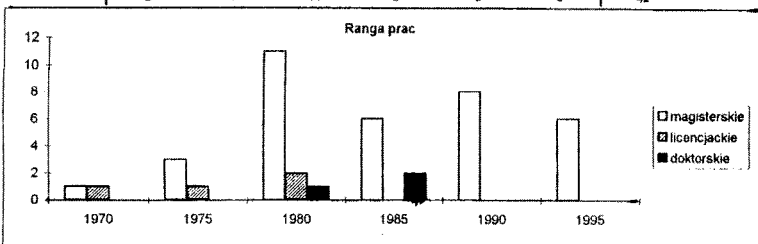
42 PRACE NAUKOWE

Aneks nr 3a

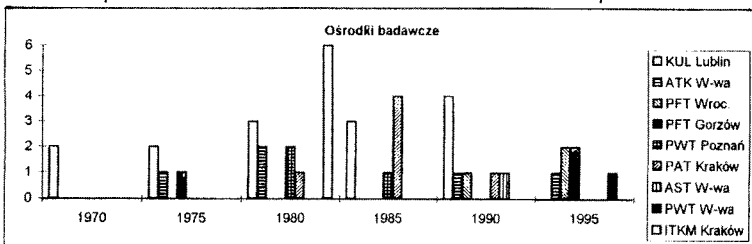
	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
t. biblijna				1	2	4	7
bibl. - liturg.					1		1
hist. liturgii	1		1				2
hist. kultu	1	3	11	5	4	2	26
hist. teologii		1		1			1
kazania							1
józefologia			2	1	1		4
	2	4	14	8	8	6	42

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
magisterskie	1	3	11	6	8	6	35
licencjackie	1	1	2				4
doktorskie			1	2			3
	2	4	14	8	8	6	42

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
KUL Lublin	2	2	3	3	4		14
ATK W-wa		1	2		1	1	5
PFT Wroc.					1	2	3
PFT Gorzów		1				2	3
PWT Poznań			2	1			3
PAT Kraków			1	4	1		6
AST W-wa					1		1
PWT W-wa						1	1
ITKM Kraków			6				6
	2	4	14	8	8	6	42

SPRAWOZDANIA, WYWIADY I RECENZJE
(zestaw chronologiczny)

1. R u m i ń s k i Stanisław ks., *Synpozum teologiczne o św. Józefie*. Ateneum Kapłańskie, 62 (1970), t. 75, s. 467-469;
2. R u m i ń s k i Stanisław ks., *Międzynarodowy Kongres Józefologiczny w Rzymie [1970] i Sympozum Józefologiczne [Drugie] w Kaliszu [1971]*. Ateneum Kapłańskie, 64 (1972), t. 78, s. 208-213;
3. H a n c Wojciech ks., *Trzecie spotkanie Józefologów polskich w Kaliszu 12-13.IV.1972*. Ateneum Kapłańskie, 65 (1973), t. 80, s. 181-184;
4. R u m i ń s k i Stanisław ks., *Kanadyjskie studia nad teologią i kultem św. Józefa*. Ateneum Kapłańskie, 65(1973) t. 80, s. 174-180;
5. H a n c Wojciech ks., [IV] *Sympozjum Józefologiczne w Kaliszu [1973]*. Ateneum Kapłańskie, 66 (1974), t. 82, s. 455-458;
6. H a n c Wojciech ks., *Piąte Sympozum o świętym Józefie w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 66 (1974), t. 8, s. 474-477;
7. H a n c Wojciech ks., *Ogólnopolskie Sympozum Józefologiczne w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 67 (1975), t. 85, s. 134-138;
8. H a n c Wojciech ks., *Siódme Ogólnopolskie Sympozum o św. Józefie w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 69 (1976), t. 87, s. 468-472;
9. *VII Sympozum Teologiczne o św. Józefie w Kaliszu*. Kronika Diecezji Włocławskiej, 60 (1977), s. 175-176;
10. G a u t h i e r Roland CSC, *Józefologiczny Ośrodek Badań i Dokumentacji w Montrealu* [tł. z fr.]. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978) t. 90, s. 90-99*);
11. U r b a ń s k i, Albert ks., *Wątki teologiczne I Międzynarodowego Symnozum Józefologicznego – Rzym 29.XI-6.XII.1970*. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978), t. 90, s. 100-108*);
12. R u m i ń s k i Stanisław ks., *II Międzynarodowe Sympozum o św. Józefie w Toledo [1976]*. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978), t. 90, s. 109-115*);
13. H a n c Wojciech ks., *IX Sympozum Józefologiczne w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 71 (1978), t. 91, s. 504-507;
14. H a n c Wojciech ks., *Dziesiąte Sympozum Józefologiczne w Kaliszu [1979]*. Ateneum Kapłańskie, 72 (1980), t. 94, s. 501-505;

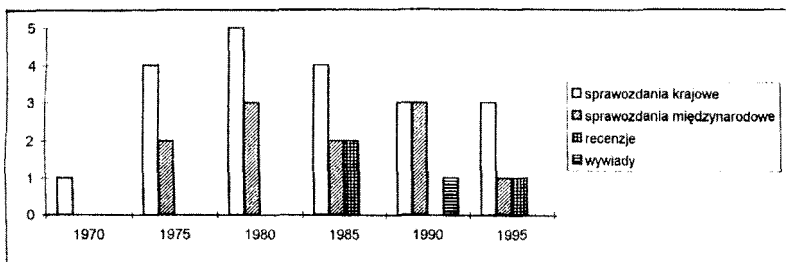
15. H a n c Wojciech ks., *XI Sympozjum Józefologiczne w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 72 (1980), t. 95, s. 475-478;
16. H a n c Wojciech ks., *XII Sympozjum o świętym Józefie w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 73 (1981), t. 97, s. 531-533;
17. R u m i ń s k i Stanisław ks., *Józef z Nazaretu*, t. 1-2, Kraków 1979. Ateneum Kapłańskie, 73 (1981), t. 97, s. 415-417; *W Drodze*, 9(2981), nr 3, s. 98-101;
18. H a n c Wojciech ks., *XII Spotkanie Polskich Józefologów w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 74 (1982), t. 99, s. 501-506;
19. W o j t k o w s k i Julian bp *Filas Francis Lad: Święty Józef – człowiek Jezusowi najbliższy*, Kraków 1979. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 35 (1982), nr 3, s. 223-225;
20. H a n c Wojciech ks., *XIV Synpozum o świętym Józefie w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 75 (1983), t. 101, s. 487-492;
21. H a n c Wojciech, *Kongresy józefologiczne*. *Ład Boży*, 20(1985), s. 8-9.
22. H a n c Wojciech, Patron doskonały [Międzynarodowy Kongres Józefologiczny w Kaliszu]. Rozmowę przeprowadził Tadeusz P u l c y n . *Przegląd Katolicki*, 1985, nr 38, s. 2.
23. K o n e c k i Krzysztof ks., *XV Synpozum o św. Józefie w Kaliszu* [1984]. Ateneum Kapłańskie, 77 (1985), t. 104, s. 513-515;
24. *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny (Kalisz 22-29 IX..1985r.)*. *Chrześcijanin a Współczesność*, 1986, nr 1, s. 92-94;
25. A n d r z e j c z a k Lucjan ks., *U świętego Józefa Kaliskiego*. Rozmowę przep. Zbigniew C z u b a k, *Chrześcijanin a Współczesność*, 1986, nr 1, s. 69-73.
26. H a n c Wojciech, *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny – podsumowanie*. Ateneum Kapłańskie, 107 (1986), s. 331-336.
27. S i u t a Dolores s., *XVII Spotkanie Polskich Józefologów w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 78 (1986), t. 107, s. 342-346).
28. D y m k o w s k a Judyta Anna, *IV Międzynarodowy Kongres Józefologiczny w Kaliszu*. *Rocznik Kaliski*, 20 (1987) s. 321-326;
29. K o n e c k i Krzysztof ks., *XVII Sympozjum o św. Józefie w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 79 (1987), t. 109, s. 581-583;
30. K o n e c k i Krzysztof ks., *XVIII Sympozjum o św. Józefie w Kaliszu* [1988]. Ateneum Kapłańskie, 81 (1989), t. 112, s. 171-175;
31. K o n e c k i Krzysztof ks., P r z y b y ł o w s k i Jan ks., *Sympozja [XX, XXI, XXII] józefologiczne w Kaliszu*. Ateneum Kapłańskie, 84 (1992), t. 118, s. 503-509;

32. P r z y b y ł o w s k i Jan ks., *XXIII Spotkanie Polskich Józefologów*. Ateneum Kapłańskie, 84 (1992), t. 119, s. 342-345;
33. K o n e c k i Krzysztof ks., *Fitych Tadeusz ks.: Trójca stworzona – nauka o świętym Józefie na Śląsku, Lublin 1990*. Ateneum Kapłańskie, 85 (1993), t. 120, s. 386-387;
34. P r z y b y ł o w s k i Jan ks., *XXIV Spotkanie Polskich Józefologów*. Ateneum Kapłańskie, 85 (1993), t. 121, s. 431-435;
35. N o w a k Władysław ks. *VI Międzynarodowe Sympozjum Józefologiczne w Rzymie (1993)*. Ruch Biblijny i Liturgiczny, 47 (1994), nr 1, s. 53-56;

35 SPRAWOZDAŃ, WYWIADÓW I RECENZJI

Aneks nr 4a

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	
sprawozdania krajowe	1	4	5	4	3	3	20
sprawozdania międzynarodowe		2	3	2	3	1	11
recenzje				2		1	3
wywiady					1		1
	1	6	8	8	7	5	35

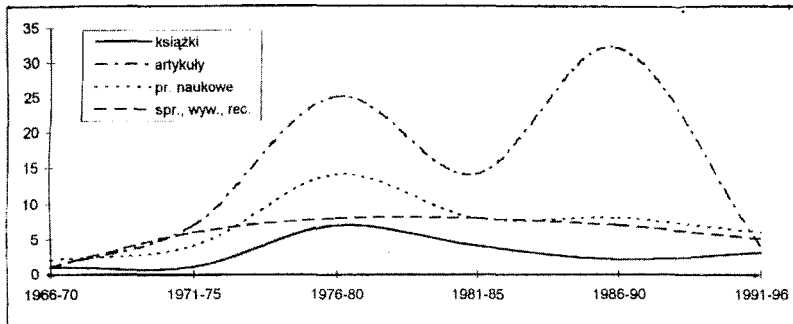

DYNAMIKA BADAWCZA POLSKIEGO STUDIUM

Ancks nr 5

	1966-70	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90	1991-96	suma
książki	1	1	7	4	2	3	18
artykuły	1	7	25	14	32	4	83
pr. naukowe	2	4	14	8	8	6	42
spr., wyw., rec.	1	6	8	8	7	5	35
aktywność bad.	5	18	64	34	49	18	178

OKRES NAJWIĘKSZEJ AKTYWNOŚCI POLSKIEGO STUDIUM

	1966-75	1976-90	1991-96	suma
książki	2	13	3	18
artykuły	8	71	4	83
pr. naukowe	6	30	6	42
spr., wyw., rec.	7	23	5	35
aktywność bad.	23	137	18	178

	1966-75	1976-90	1991-96	suma
książki	11%	72%	17%	18
artykuły	10%	86%	5%	83
pr. naukowe	14%	71%	14%	42
spr., wyw., rec.	20%	66%	14%	35
aktywność bad.	0,55	2,95	0,5	178

